

H O O F D S T U K I - D e K e r k

Het voormalig Kerkgebouw uit drie beuken gevormd, was naar spitsbogen trant opgevat. Wij ontdekten geen enkele oorkonde die ons aangaande het tijdstip van zijn opbouw inlicht. In het midden van de kerk stond de reuzentoren. (1). Tussen de jaren 1636 tot 1640 onderging het heiligdom een bijna volledige herstelling, naar de bouwtrant van de 17e eeuw. Als bewijsdocumenten komen hier te stude een uitgebreid verslag door Z. E. H. Jan Jennyn, Deken der Christenheid van Damme en gewezen pastoor van Westkapelle, na een kerkbezoek, ten jare 1640 opgesteld. Ook enige overgebleven kerkrekeningen die dit merkwaardig verslag toelichten en voltooiën worden aangewend.

Luidens het verslag waren enkel de muren van de noordbeuk (2) of O.L.Vr.-koor, van hun dak ontbloot, recht gebleven. Het dak werd hersteld, doch wij vermisten de rekening waar de herstellingskosten aangeschreven staan. De driehoekige hoofding van de middenbeuk, gans de St-Niklaaskapel of Zuidkoor, de Sacristie die er ten Oosten aangevoegd was, werden prachtig herbouwd. Dit werk kostte 933 gulden: zo tekent het Z. E. H. Jennyn aan.

Op 2 oogst 1640 vergaderden de Hoofdmannen en de voorname parochianen om over de uit te voeren werken te beraadslagen; ze besloten de zuiderzijkant van het middenkoor en de sacristie te herbouwen, de muren van het St-Niklaaskoor en van het Sanctuarium herop te maken, en dan, indien de middelen het toelieten de aangevangen werken te voltooiën. Op 11 oogst keurden de Vicaarheren van het toen openstaande bisdom die beslissing goed. Het werk werd aan de minst biedende aanbesteed. In de rekening lezen wij: "de matserie van den zuidersten zijbeuk, het maeken van den gevel van den Cruyschoor, het maken van nieuwe vensters en van Sanctuarie, het steken van twee cruysvauten ende andere werken". Het werk werd aangenomen door Jan van Troostenberghe en Jan Vander Meulen, metsers van Brugge voor 950 gulden. Op het einde van 1640 was het metselwerk voltrokken. Het kostte 285 ponden, 9 schellingen, 6 deniers. De rekening voegt er twee aanmerkingen bij: de gevel van de kruisbeuk was wat hoger opgemaakt; het zand dat men benuttigde lag omtrent de Gentse vaart en kwam ook uit de Meulenwal voort.

Nu kwam het dak aan de beurt. De parochieoverheden richtten een tweede aanvraag tot de Vicaarheren om het voltooiën van het timmerwerk. Het opmaken van het dak kwam in aanbesteding, op 17 februari 1641, ten huize van de Deken der Christenheid, Jan Jennyn, pastoor van St. Gilles, in 't bijwezen van de

Eed der Brugse timmerlieden. Een meester-timmerman, Jan Schokaert, had de begroting van de werken opgemaakt. Romaan Caigny, van Tielt, nam het werk aan, mits de bijvoorwaarde dat hij al de materialen ter plaatse zou leveren, voor de som van 1700 gulden. De Kerk voegde er later nog 100 gulden bij, omdat Caigny het werk te goedkoop had aangenomen en desniettemin volmaakt en prijszwaardig zijn taak volvoerd had. De kosten van het timmerwerk met bijvoegelijkheden beliepen tot de som van 466 ponden 11 schellingen, 6 penningen gr. Het schaliedak waartoe men 30500 schaliën verbruikte, de loden goot en de veu-
sten, door Meester Pieter Morinne verzorgd, kostten 194 pond, 2 schel., zes pen. groten. Daarop volgde het bevloeren van de nieuwe beuk, het kruiskoor en de sacristie door de metser Simon van Houtte, waarvoor hij 2100 blauwe voetstenen en 2350 tegelkens verbezigde.

Het Sint-Niklaaskoor telde vijf met geschilderd glas ingevulde vensters, door Meester Frans Valcke uitgevoerd, als gifte gejongd door Heer en Meester Willem Jennyn, pastoor, Nicolaas Claeissens, Antoon Vandenbergh, Jan Wulfaert, mogelijks Kerkmeesters, en de twee dismeesters, Michiel van Nieuwenhuuse en Jan Haeck. De rekening vermeldt insgelijks dat de bovengenoemde Caigny het timmerwerk van het Sanctuarium voor 46 pond aannam, - dat Jan Schokaert in het Sanctuarium "twee Cassynen met de fentineelen en vier waterveinsters" leverde die samen 22 ponden groten 20 schellingen kostten, - dat Joos Hoorenaert, smid te Westkapelle 1862 ponden ijzer leverde aan 6 groten 10 mijten het pond. Men stak "den mey" op het dak! Het werk was voltooid.

Nu zou er voor de inwendige optooiing van de kerk gezorgd worden. De "heele huuve" of voute van het middenkoor werd gelambrizeerd, met paneelwerk bekleed in wagenschot tot aan de toren. Jan Maes, bekende Brugse schilder, vervaardigde ten prijze van 24 pond, 6 schel. 8 groten een retabel, een schilderij (3). Daarbij komen een H. Sakramentshuis, twee zitsels, een "thuun" of afsluiting van het koor, een Communiebank, alles in wagenschot (4).

Verder, Meester Aernout Medaert, voor 69 pond groten vlaams, maakte een nieuw orgel, met blaasbalg en toebehoorten; de Prince, voor 66 pond groten, beeldhouwde de kast. Wat later, in 1648 hermaakte men gans het doksaal. Enige vreemde organisten reisden naar Westkapelle om het nieuw speeltuig te onderzoeken; "mids den quaden wegh" werden ze gevoerd in een "backwaghen" met vier paarden bespannen.

In 1647 vervaardigde de Brugse beeldhouwer, Jacques du Blon, twee biechtstoelen, ten prijze van 25 pond groten. Een van beide, eigenaardig van vorm, in fijn snijwerk, met een Sint-Niklaasbeeld ten top, staat nog in de kerk.

Het zelfde jaar vervaardigde Jan de Moor een nieuw baldakijn en besteedde er vijf ellen rode pane toe, aan acht gulden en half de el; bovenop stond een verguld "Coroonement" of prachtkroon; een borduurwerker, Michiel Schokaert, versierde de behangsels met twee remonstranciën, twee beelden van Sint Niklaas en tekende er het jaartal op. Onder de begravingsrechten tekent de rekenmeester aan dat er ter kerke "eene wieghe" gemtst werd ten prijze van 15 schell. groten. Hiermede wordt een afgebakende plaats aangeduid waar men bij begravingen of jaargetijden de lijkbaar zette.

Een nieuw altaar versierde weldra de heropgebouwde Sint-Niklaaskapel of zuidbeuk. Michiel Pekel metste het benedengedeelte. De autartaafel of de schilderij samen met de nevensaangevoegde kolommen kostten 358 pond 6 schell. 8 groten. De naam van de schilder staat niet aangewezen. De schrijnwerker, Joos van Loo, vervaardigde "een thuyne met ghesneden werck".

Daarbij vermelden de rekeningen de volgende aankopen: "behangxselkens voor hoogher autaar van vier coleuren; velums en kasufels, ten prijze van 14 pond 18 sche. 10 groten; vier alben, vier amicten, vier oversloppen, aan 24 p. 10 sch. parisis; een "silveren lampe weghende 63 oncen ende 5 engelschen ten koste van 39 p. 13 sch. p.; zes "motaelen (5) candelaers om up ijser pinnen te stellen bij den autaar, aan 4 p. 16 sch. 4 groten; een motaelen cruyce, voor 16 sch. 8 groten, een motaelen croes omme de lampe voor 3 schell., een silveren bekken met twee silveren ampullen, een silveren cruyce, een motaelen croone ende motaelen candelaers, vier houtte candelaers ofte stallichten, om bij de lijkbare te zetten, twee cassen voor de vaenen"; een zilveren vergulde monstrans met custode en twee glazen, vier kazuifels: rood, wit, violet en groen, "twee autaerkleren, groen ende violet, een zwart ornament: koorcappe, casufel, pelder, autaeerleet (6).

In de rekening van 1646-53 staan 6 pond 6 sch. groten ingeschreven, ten bate van twee Brugse meester-schilders die de hemels of vouten van de kerk, de friezen, de balken, de vanekassen schilderen.

Voordien reeds waren aan het hoogaltaar tussen 1636 en 1639 belangrijke werken verricht, die er wellicht het zwaar gevaarte van maakten dat bij de laatste kerkherstelling verdween (7). Michiel Pekel metste het middenkoorvenster achter het altaar toe; Jan Schokaert verhoogde het altaar en bovenop zette hij een "croonement", opgeluisterd met "gebeeldhouwde lijsten, twee enghels, eenen sant (mogelijks het beeld van St Niklaas), twee vlegghels van zijts ende een hemel alles in snijwerck". Dezelfde schrijnwerker maakte ook een "peuwelion" boven het O.L.Vrouwaltaar en één boven de vonte. Hij ook richtte de

stellingen op voor de twee schilders die wellicht, benevens de reeds vermelde vouten of gewelven ook de gevels der voorkerk schilderden. Waren zij het ook die de wanden van het heiligdom met groene muurschilderingen opluisterden? Het geheugt ons, toen we voor de herstelling, over ettelijke jaren, de vervallen tempel bezochten, dat muren en pijlers met zwarte teer besmeerd waren geweest om de vochtigheid te bestrijden of te verduiken. Waar de teer afgevallen was, kwam de in 't groen getinte kalklaag bloot: nog blijven sporen van die groene tinten over op de onderste stenen der zware pijlers die de toren schragen.

De midden- en zuidbeuk waren heropgebouwd en opgeschikt. De noordbeuk of Onze Lieve Vrouwekapelle en het noordergedeelte van de kruisbeuk, luidens de opgaven der kerkrekening van 1625-1634, ondergingen voorgaandelijk reeds hun herstelling: voor "metserie van O.L.V. Capelle" staan 20 p. 9 sch. gr. ingeschreven; voor "houttewerck aen de Cruyscappelle" 184 p. 13 sch. 4 groten: "Om het decken van schallien vande noortcappelle ende de cruyskerke", 88 pond groten. Enkele jaren nadien, tussen 1636 en 1639 vervaardigde Jan Schokaert een prachtige afsluiting met twee deuren, gesneden lijsten, een beeld van O.L.V., twee engelen, piramiden en voetbanken: alles in wagenshot. Dit meesterwerk kostte 63 pond 8 schell. 4 groten.

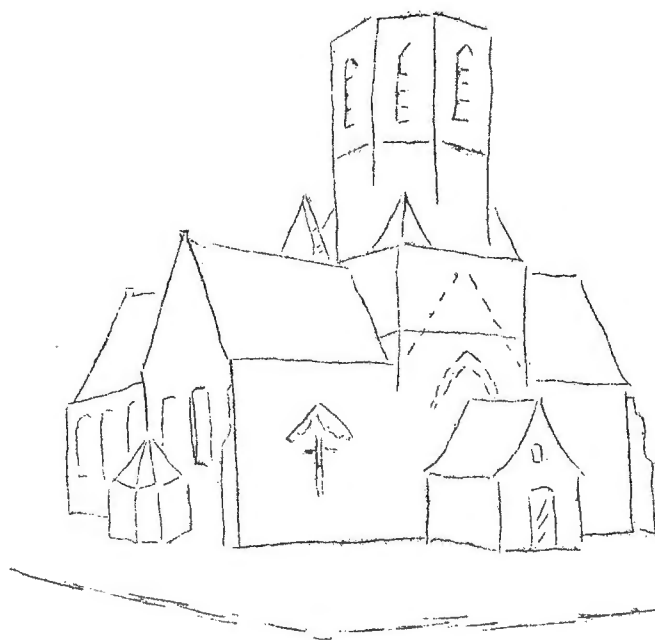
Intussen bleven de binnenmuren van de kerk en de pijlers in stand en ondergingen de volstrekt vereiste herstellingen.

Het westelijk gedeelte van de kerk tot aan de toren lag in puin en zou slechts in 1908 heropgebouwd worden. De overgebleven stenen verbezigden de metsers in het opmaken van het nieuw St-Niklaaskoor en van het pastoreel huis. De westgevels van zuid- en noordbeuken waren toegemetst; onder de toren had men een hoge kerkdeur ingemaakt: daar was de ingang tot het heiligdom, toen ten jare 1639, Z. E. H. Deken Jennyn de kerk bezocht. "Toen de kerdeur die onder de toren is, opengaat, schrijft hij in zijn verslag, blaast de wind zeer dikwijls de keersen uit die op 't hoogaltaar branden. Ternauwernood ook kan de kerk het volk bevatten, vooral als er hier soldaten liggen." Daarom werd er bij de kerk een portaal aangebouwd van 17 voet breed bij 16 voet lang; het kostte ten minste 500 gulden. De kerkrekening van 1636-1639 licht ons in. Het portaal was vierkant, 16 voet lang en breed. Jan de Mets metste en bevloerde het ten prijze van 15 pond 10 schellingen groten; hij verbezigde 150 witte en 109 blauwe voetstenen. Een steenhouwer, Jan vander Plancke, leverde ook 70 elfduimers en 52 negenduimers, insgelijks 10 witte negenduimers en verscheidene zillen. Jan Schokaert maakte er een dak op en drie deuren in wagen-

schot; de grote ingangsdeur was met een makelaar in gesneden werk versierd. Toussain van Nederheim leverde 3500 schaliën; Gheeraert Buscop 12 ankers, een ijzeren kruis, sloten, hangen en ander ijzerwerk; Balthazar Lemmens "6 cruycken ghentsch Calck;" Jan Aerts kleine zillen, gargelstenen, slot- en grendelstenen. Uit die breedvoerige uitgaven leren wij hoe de oude rekeningen echt belangrijke geschiedkundige documenten zijn waar de geringste inlichtingen in voorkomen. (8).

Het portaal was nog in wezen, toen men in 1908 de prachtige kerkherstelling begon.

Rond de kerk lag het kerkhof dat een uitgestrektheid had van drie lijnen en met een haag omringd was. Ten jare 1646 kochten de kerkmeesters aan Jonker Philip de Corte, Heer van Oostkerke, twee honderd iepenbomen om het kerkhof te beplanten.

voor 1908

H O O F D S T U K   I I .   -   D e   P a s t o r i e

Eertijds stond de Pastorie op de pastoorsmote, waarover wij reeds ge-
waagden, op tamelijke afstand van de kerk; zij was door 3 gemeten 84 roeden
lands omringd. De pastoorsmote, van een wal omsingeld, lag aan het uiteinde
der Moriaanstraat, in de nabijheid van 't kapelleke dat staat op de hoek van
de voorzeide straat en de Meulenstraat. Heden zijn de minste sporen van mote
en wal verdwenen.

In 1640 bevond zich die woonstede in deerniswekkende toestand, daar De-
ken Jennyn getuigt dat zij in puin viel. Daarom besloot pastoor Willem Jen-
nyn, omtrent 60 roeden van bovenvermelde grond tot het opbouwen van een nieuw
woonhuis te bestemmen; hij omringde dit land met een haag en plantte er 240
bomen op. Naar het Bisdom en het Magistraat van 't Brugse Vrije zond hij een
aanvraag tot het oprichten der ontworpen pastorie. De Vicaarheren van het
toen openstaande bisdom stemden toe en gaven hem oorlof de overgebleven ste-
nen van de bouwvallige voorkerk te benuttigen. Het Schependom van 't Vrije
belastte ieder gemet lands met een schelling grote om in de kosten te voor-
zien. Enige parochianen verzetten zich hevig tegen die maatregel, doch stem-
den eindelijk toe op voorwaarde dat de pastorie niet op de door de pastoor
aangewezen grond gebouwd zou worden maar op een stuk gronds dat de kerk toe-
behoorde en in de nabijheid van de kerk lag. Zij beloofden meteen de hof te
oosten en te westen met muren te omringen. Als beweegredenen brachten zij
bij dat de belasting van één schelling onvoldoende was om de door de pastoor
ontworpen woonstede op te maken; dat de parochie, ten gevolge van de oorlogs-
tijd steeds met nieuwe lasten overladen, niets meer kon bijdragen; zij steun-
den ook op de nabijheid van de kerk.

Intussen betrok de Herder een huis dat op geringe afstand van de kerk
stond en eigendom was derzelve. De Deken wijst er op dat dit huis, hoewel
een weinig hersteld (9), klein en vochtig was en nauwelijks betamelijk om er
de pastoor te huisvesten. Meer nog, hij bezat het vrij genot niet van de
bijliggende hof van 82 roeden uitgestrektheid. Deze was ten dele door de kos-
ter gebruikt wiens huisvrouw, tegen wil en dank van de kerkmeesters, hem ten
gehele zocht te behouden. Zo kwam het dat de Herder, om zijn vrijheid te
handhaven, zich nogmaals een andere woonstede zocht aan te schaffen.

Om die twisten te slechten, namen Deken en Kerkmeesters, op 1 oogst 1640
bij het vereffenen van de kerkrekening, het besluit de huizen van Pastoor en

Koster met het bijliggende land in openbare verpachting te brengen. Meteen schrijft de Deken in zijn verslag: de burgerlijke parochie of gemeente, niet de kerk, draagt de verplichting aan Pastoor en Koster een woonhuis te verschaffen.

H O O F D S T U K   I I I   -   D e   T o r e n

Tijdens de Middeleeuwen speelde de toren van Westkapelle, in de Handelsgeschiedenis van Vlaanderen een belangrijke rol, omdat hij als baken diende voor de talrijke koopvaardis-schepen die uit alle wereldstreken en vooral uit Oostland, langs het Zwin, naar Sluis, Damme en Brugge heenvaardden (10).

Daarom onderstond hij, ten jare 1405 op 22 mei, vanwege de Engelsen, een hevige aanval.

De jaarboeken van Jacob de Meyer geven nopens dit geschiedkundig feit enige inlichtingen. "Op 22 mei bestookten zij met eene machtige vloot onze zeekusten, ter haven van Sluis bestormden zij de schepen die er op anker lagen en bovenal dezen der Oosterlingsche Kooplieden. Het rijke eiland Cadzand beroofden en verbranden zij ten geheele. De Graaf van Pembroke, hun admiraal, werd bij Sluis door een steen met een blije (11) geworpen, gedood, en met hem kwamen omtrent 60 mannen om. Pembroke en nog eenige anderen begraaften zij ter kerke van Mude, daarom ook vernielden de Engelschen dit heiligdom niet, doch ontroofden er eene schilderij die het altaar versierde. Zij plunderden Heysvliet dat ook den naam van Coudekerke droeg en wat in den omtrek lag en leverden alles aan de vlammen over. Die euveldeaden pleegden zij tusschen 22n en 27n mei". (12)

Ook zou Westkapelle aan de woede van de vijand niet ontsnappen. In een stuk dat op de heropbouw van de vernielde toren betrekking heeft, lezen wij: "De toren van Waescappelle was verbrand door de Engelschen in meye ten jare 1405, aan dewelken de vreemde kooplieden, 't land van Vlaanderen bezoekende van Oostwaarts bij de zee, kennisse namen van 't aankomen in den voorzeiden lande, welke toren, ter verzoeke van den kooplieden der Hanze, het Land van Vlaanderen heeft doen hermaken en heeft gekost hetgeen hierna verklaard staat." Afgevaardigden van de vier Leden van Vlaanderen, Gent, Brugge, Ieper en de Kastelrij van 't Vrije, vergaderden te Oudenburg en besloten gans Vlaanderen te belasten met een som van 16.000 ponden groten. Negen oorkonden eertijds in 't stadsarchief van Ieper bewaard, lichten ons in aangaande de

verdeling der opgelegde belasting onder de Vier Leden 's Lands en de smalle of mindere steden van 't Graafschap Vlaanderen; over de werklieden die de heropbouw van de toren bewrochten; over dezes bouwvormen en het aan de werklieden toegekende loon (13).

Uit de inhoud van die stukken menen wij te mogen besluiten dat het benedengedeelte van de oude reus in stand gebleven was en enkel enige herstellingen vergde. Immers uit de derde oorkonde vernemen wij dat het metselwerk aan Adriaan Brantin, metser te Sluis, voor 200 ponden groten aanbesteed werd, dewijl Jan Cleyaerd, timmerman van Brugge voor het timmerwerk van de torenspits 858 ponden groten ontving. Verder bewrocht Jan Scaerpine van Brugge het leidekken van 29 roeden daks, ten prijze van 304 pond gr. Jan Van Amborg, smid van Sluis, leverde 3200 ponden ijzer tegen 153 pond gr. Het Kruis met zijn optooiing kostte 50 pond gr. De volledige kosten beliepen tot 2422 p.gr.(14)

Naar de gegevens van de hedendaagse wetenschap berekend, zouden ze een som van omtrent 44000 frank uitmaken (in 1915 = goudfrank).

De toren langs onder vierkant, moest achtkantig opgetrokken worden; hij telde acht klokvensters. De naald had zes stagen of verdiepingen: de eerste 14 voet, de tweede 12, de derde 11, de vierde 10, de vijfde 9, de zesde 8 voet hoog. Boven deze verdiepingen stond de makelaar in een spits die een hoogte mat van 27 voeten. Dus de volledige bekroning krom tot 91 voeten boven de achthoekige stomp. In het dak dat ook acht zijden telde, waren vier vensters ingemaakt onder vorm van torentjes waarboven een vaantje uitstak(15).

De volledige herstelling schijnt in september 1412 voltrokken geweest te zijn, omdat het zesde document, op 26 september te dien jare geschreven een nauwkeurige opgave geeft van alde uitgaven en ontvangsten voor de torenbouw (16).

Volgens een opgave van de kerkrekeningen 1647-1651 betaalden de Kerkmeesters aan meester Gheeraert Coppet 85 ponden groten vlaams om het metsen van de "Cruusvaute" in de toren. Die kruisvaute is tot nu toe in stand gebleven.

Tussen de jaren 1625 en 1634 had de toren reeds enige herstelling genomen, daar de Kerkrekening van 1625-1634 een betaling inschrijft van 20 ponden 10 schellingen groten ten voordele van een metser, Simoen van Houtte, voor het "repareren vande torre zoo van buyten als van binnen".

In de loop van 't jaar 1664 barst over Westkapelle een geweldig onweder los. Het bliksemvuur trof de torenspits die gans in de vlammen omkwam. Sedert twee eeuwen en half stond de reus zonder krone, zo wij hem, met treurnis in

het gemoed dikwerf beschouwd hebben, toen eindelijk hij en het gehele heiligdom in 't ingaan van de 20e eeuw, prachtiger dan ooit uit hun puinen zouden oprijzen (17).

H O O F D S T U K   I V

K e r k e l i j k e   I n s t e l l i n g e n   -   D i e n s t e n e n   E i g e n d o m m e n

Benevens de Pastoor telde de Kerk volgens een document van 1455, ook twee Kapelannen die de kapelanieën van Onze-Lieve-Vrouw en St. Niklaas bedienden, Petrus Pype en Victor van Zwavenoorde (18). In de kerkrekeningen van de 17e eeuw dragen de beide kapelanieën de namen van "Onse Vrouwe gilde" en "Sint Niclays gilde".

In 1639 was de bezitter van St-Niklaaskapelanie, E. H. Frans Rotsaert, pastoor van Sint-Pieters-op-den-Dijk. Ze was met een mis te weke belast die door de Pastoor van Westkapelle op de vrijdag ontlast werd. Ze bezat een eigendom van 7 gem. 2 lijnen, 76 roeden lands waarvan de pachtopbrengst op 50 gulden geschat werd. De bezitter betaalde jaarlijks aan de Pastoor 3 ponden groten. Met het jaar 1642, bij beslissing van Deken Jennyn, zou hij voortaan 24 gulden 's jaars ontvangen. Dit laatstgenoemde jaar bestond er een Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw, de gewezen Kapelanie mogelijks vervangende, ook de "O.L.V.messe" genoemd, aan hetwelk 6 gem., 1 lijn, 83 roed. lands toebehoorde. Twee gildemeesters bestuurden de Broederschap. De Pastoor las wekelijks twee missen ter ere van O.L.V. op de woensdag en de zaterdag.

Eertijds stond in de kerk, ter ere van 't H. Kruis, van St. Elooi en St. Antonius een altaar waaraan een eigendom van 2 gem., 2 lijn., 9 roed. lands verbonden was. Daarom droeg de Herder de verplichting de volgende missen te celebreren:

Op de feestdag der H. Kruisverheffing (14 sept.) met de zegen van het Allerheiligste, de lofzang van 't H. Kruis met gebed de miserere en de De profundis.

Op de feestdag van St. Elooi (die door de parochianen van Westkapelle zeer vereerd wordt, voegt Deken Jennyn in zijn verslag erbij) zonder de benedictie van 't H. Sakrament, met de lofzang, het gebed en de beide psalmen voor overledenen.

Op het feest van St. Antonius, eremijt, gelijk voor voorgaande mis. Die missen moesten van de predikstoel afgekondigd worden.

Deze inlichtingen verschaft ons het verslag over een dekanaal bezoek, ten jare 1640 opgesteld. Om de toenmalige toestand van de Kerk en de parochie nader te kennen, raadplegen wij nog dit merkwaardig document.

De Kerk bezat in 1639 de volgende heilige vaten en juwelen; een zilveren monstrans, drie zilveren H.-Olievaatjes, alles in een kasken te midden van het altaar ingesloten, een zilveren kroon met een paasbeeld, een kleine lamp, een kleine zilveren kelk, die verguld was.

De lamp brandde dag en nacht voor het H. Sakrament. Beter ware het, zegt de Deken, ze des nachts niet te laten branden, als de soldaten weg zijn, om reden van de uitlopen der naburige kettters en van de dieven. De kerk bezat geen relikwieën.

De doopvont in steen, omgeven van een geschilderde houten tuin met pi-laarkens, met een houten hemel bekroond, stond aan het uiteinde van het O.L.V. koor of Noordbeuk.

In de parochie bestond een Schuttersgilde van St. Sebastiaan, door een deken bestuurd, die een eigendom van omtrent 18 gemeten gronds bezat. De deken gaf jaarlijks de rekening over aan de Pastoor, in 't bijzijn van de gildebroeders. Na de mis op het feest van de gildepatroon, werd de gildebroeders een eetmaal opgedist. Wat zij tot de versiering van het Huis van God bijdragen, vroeg Deken Jennyn erbij, hoorde ik nergens.

In de kerk staan nu twee altaren, het hoogaltaar aan Sint Niklaas toegewijd, het O.L.V.-altaar in de noordbeuk. De retabel, de Geboorte Christi verbeeldende (19), is mooi geschilderd en wel 300 gulden waard; nog niet gewijd, zal het, samen met dit der nieuwe Sint-Niklaaskapel, geconsacreerd worden.

Er bestonden hier eertijds vele jaargetijden, zo blijkt uit het verslag van een Kerkbezoek op 6 juli 1627 door Zijne Exc. Bisschop Dionisius Christophori volbracht, later door Z. Exc. Bisschop Servatius Quinckerus, op twaalf beperkt, iedere maand een te celebreren. De jaargetijden ten laste van de Dis werden op vier gebracht.

De donderdag zingt de Pastoor een mis ter ere van het Allerheiligste met uitstelling en zegen voor en na de mis.

De parochie telt 300 communicanten die allen aan hun paasplicht voldoen. In de dekenij bestaat er niet één parochie waar zo grote vrede en eendracht heerst als te Westkapelle. Op de zon- en feestdagen reisden enige parochianen naar Sluis om hun waren te verkopen en inkopen te doen, met gevaar de H. Mis te verzuimen. De Baljuw heeft de taak op zich genomen deze parochianen

en hun paarden aan te houden en zo kwam er vrees in. Ten andere, het volk woont naarstig de goddelijke diensten bij.

De Kerk bezit 197 gem., 1 lijne, 72 roeden land; dit jaar (1639) liggen er 9 gemeten van overstroomd, de Dis 57 gem. 1 lijne, 57 roeden (20).

H O O F D S T U K   V   -   O u d e   S t i c h t i n g e n

Het zal niet overbodig zijn uit de beide reeds aangehaalde documenten van 1510 en 1527 enige aantekeningen over te schrijven, die giften of stichtingen van jaargetijden herdenken. Het diene om aan oude ceremoniën van eertijds en aan de godsdienstzin onzer voorouders te herinneren; ook meteen ter navolging. In het aanhalen volgen we de hedendaagse schrijfwijze.

"18 gemeten 1 lijn 41 roeden vrijland met de huizen en de bomen daarop staande, een hofstede, verre oost van de Kerk van Westkapelle, gegeven op 6 sept. 1475 door Cornelius, zoon van Jacob Lambrechts, om alle weke een messe gedaan te hebben voor St. Elooï, eeuwiglijk gedurende, om jaargetijde en zondaggebed en ten dag van 't jaargetijde de armen te delen 12 schellingen parisis in gelde".

Op 9 wedemaand 1522, rente van 12 ponden parisis, bezet op 7 gem. 1 lijn Kanonnikland, gegeven door Claeijs, zoon van Willem Uterwulghe en zijn vrouw Godelieve, weduwe van Jacob, zoon van Jacob Callaerts, zaliger memorie.

13 Ponden parisis bezet op 10 gemeten vrijland, een hofstede gegeven in 1503 door Jan, zoon van Jacob Lambrechts om ten eeuwigen dage iedere week een mis te doen, 's woensdags, aan O.L.V.-altaar te Westkapelle, ter hulpe en ter lavenisse van zijn ziel en van alle gelovige zielen.

Rente van 2 ponden 8 schellingen parisis, bezet op 4 gemeten 48 roeden proostland met de bomen, en is gegeven door Meester Geraard Minnebier en zijn vrouw om op hun lieden jaargetijde in Lauwe op St.-Antoniusdag, het baarkleed te spreiden, de tombe te stellen met de stallichten en daarop te stellen 13 witte broden elk waard zijnde 6 deniers parisis die men na de dienst, aan de schoolkinderen delen zal: daarvoor zijn de zelfde kinderen gehouden te offeren en elk kind te lezen een zeven psalm indien ze dit kennen; indien niet, pater noster en ave maria, en dit op de voornoemde dag van zijn jaargetijde; gegeven in 1478.

Rente van 20 schellingen parisis, bezet op een half gemet vrijland met al de bomen erop staande, gelegen ten uiteinde van 't dorp, in de boomgaard die men heet thove, gegeven door Jan, zoon van Jan van der Heecke, om zijn

jaargetijde dat men doet 's dinsdags in de Paasdagen; gegeven in 1454.

2 Ponden parisis bezet op 5 gemeten vrijlands met al de stenen en bomen erop staande en is een vervallen hofstede, noord van de Kerke, gegeven door Lauwereyns Sleyman en Margariete zijn wijf, in 1440.

Rente van 2 ponden 8 schellingen parisis, gegeven door Jan, zoon van Jacob Lambrechts, om alle jare 's woensdags, na St.-Maartensdag in de winter, gedaan te hebben een jaargetijde met vigiliën en commendatiën en een zingende misse van Requiem, met diaken, subdiaken en koster. De pastoor, voor dienst en offerwas, ontvange 12 schell. par., de kapelaan en de koster elk 2 sch.par. De dismeesters zijn verplicht te delen aan de armen ten dis 13 witte broden van 12 deniers het stuk, op elk brood een half pond boter, ten koste van de voorgenoemde dis. Aldus gegeven in 't jaar 1504.

Heer Jan Everaert, priester, gaf een gifte aan de Dis van 2 lijnen proostland, liggende noord bij de Pastoriemote; zonder dagtekeneing.

Pieter, zoon van Masijn van Cassele en Martine, zijn wijf, gaven aan de dis 1 lijne 33 roeden land, strekkende met het oosteinde aan de Meulenweg, om jaarlijks ten dage van zijn jaargetijde ten dis de arme lieden gedeeld te hebben een viertel tarwe en een half schaap daarop, tot lavenisse van hunlieden ziele; in 't jaar 1509.

3 Gemete land gegeven door Willem, zoon van Adriaan Wielmaker, om hun jaargetijde telken meiavond met vigilië en commendatiën en een zingende mis van Requiem, mits te stellen 2 kaarsen ten grave en te doen luiden vier pozen met de meeste klokke naar gewoonte en na de mis ten grave te gaan; in 1511.

2 Gemeten land gegeven door Clays, zoon van Jan Tandt, landmeter, om alle jaren 's vrijdags op half vasten, zijn jaargetijde te doen. Zelfde bepalingen als hierboven.

4 Gemeten 2 lijn. 25 r. land, gegeven door Jacob, zoon van Pieter Valewaerts en Margriete, zijn wijf, om jaarlijks ten eeuwigen dage 's zondags voor vastenavond, ten dage van zijn jaargetijde gedeeld te hebben de arme lieden een halve hoed tarwe en een vetten "wederbück" (21) tot lavenisse van hunlieden ziele; in 1488.

12 gem. 28 r. land gegeven door Jacob, zoon van Kwientin vander Ryne en Margriete, zijn wijf, om alle maandage, ten altare van den H. Geest, een lezende misse van Requiem; na de misse de priester gaat ten grave en leest de Profundis met gebed; 's zondags na verkoren maandag na midwinter (22) of binnen de weke een jaargetijde met vigiliën, commendatiën, zingende misse van Requiem met diaken en subdiaken, twee stallichten ten grave; 's zaterdags avond

en 's zondags voor noenen doen luiden met de meeste klokke vier pozen; 's zondags voor het jaargetijde de arme lieden te delen ten dis twee proven, een halve hoed tarwe en een "wederbuuck"; in 1515.

HOOFDSTUK VI - De Kerkpatroon

Aan Sint Niklaas, bisschop van Myra die tijdens de 3e eeuw leefde, zijn de Kerk en de parochie van Westkapelle toegewijd. De Benediktijnermonniken parochiestichters stelden hem mogelijks als beschermheilige aan.

Nopens zijn verering in voorgaande tijden bezitten wij enkel geringe oorkonden. Reeds herinnerden wij aan een Kapellanie die te zijner eer ter kerk ingericht was, doch het tijdstip van die inrichting is ons onbekend. Ten jare 1640 schonk Paus Urbanus VIII (1623-1644) een volle aflaat in de Kerk te verdienen van 's namiddags voor Sint-Niklaasfeest en de ganse feestdag, door de gelovigen die te biecht en kommunie geweest waren en Sint Niklaas vereerden. De toeloop was zo groot dat de Kerk nauwelijks het volk kon slikken; vier biechtvaders konden met moeite de biechten horen. Zo verhaalt Z. E. H. Deken Jennyn, in zijn meermalen aangehaald verslag.

Wij vermelden hoger de heropbouw van de kapel van Sint Niklaas of het zuidkoor der kerk en het opmaken van een nieuw altaar. Bij die gelegenheid vervaardigde een Brugse meester, wellicht Jan Maes, een prachtig schilderij dat als retabel diende. Het mat een hoogte van 2,62 m op een breedte van 1,66 m. Beschrijven wij kortbondig het afgebeelde onderwerp: Christus, na zijn verrijzenis verschijnt aan zijn Moeder, boven zweven zes engelen; een houdt een kroon, een tweede een wimpel waarop de woorden "Regina Coeili, loetare" geschilderd staan, anderen strooien bloemen. Onze Lieve Vrouw zit op een bidbank geknield; achter haar staat een engel in 't groen gedost, die de hand opsteekt. Achter Christus staat Sint Niklaas, in bisschoppelijk gewaad gehuld en van drie knapen vergezeld (23).

In de Kerkrekening van 1639-1642, op blz. 74, staat een post ingeschreven wijzende op het drukken van aflaatbrieven waar de aflaten op Sint-Niklaasfeest of omgangdag te winnen, aangekondigd staan.

Andere posten hebben betrekking op de plechtige feestviering en de medewerking van uitgelezen zangers. In de rekening van 1647-1651 lezen wij: "Alzoc tot meerder eere Godts op de hooghe feestdaghen den Goddelicken dienst is ghedaen in musicque ghelyck oock op de Patroons ende omeganckdaggh is ghedaen gheweest, is bij ordre vanden Heere Pastoor ende Kerckmeesters de vol-

gende theeren ghedaen" belopende tot de som van 92 ponden 6 schellingen par. Onder de zangers en muzikanten noemt de rekening de meesters Frans de Clercq, Noël Duwel, Charles Storme, Jan Tuten en nog vijf andere "musycynen op St. Niclaeisdagh". Gezien de hoogoplopende kosten beveelt de Deken: "Sy voortoen de speellieden ende musiciens achterghelaeten, uutghenomen den patroondagh ende ommeganckdagh".

De geestelijken der omliggende parochiën woonden de plechtigheden van de ommevang en de processie bij. De rekening van 1658 haalt een betaling aan "an Heer ende Meester Guillelmus Jennins, pastoor van dese parochie, hem toegeleyt over het tracteren vande gheestelicken opden ommeghanckdagh vande prochie, commende vereeren de processie, 3 pond. 6 schell. 8 groten.*" Ze legden de reis per rijtuig af of te paard. De Priesters in onze streek, waaronder ook de herder van Westkapelle, omdat de wegen zich in slechte staat bevonden, hielden er een paard op na. (24) Ook bezorgden de Kerkmeesters "de leverynghe van haver ende hooi voor de peerden vande Eerweerde Heeren dewelcke opden ommeganckdagh de processie quamen sien" in 1650 en volgende jaren. Wij vermelden reeds de komst van enige orgelisten naar Westkapelle "met een backwaghen midts den quaden wegh".

Ter gelegenheid van de ommevang, bestak men de kerk met groene meitakken. Uit de rekening van 1648 vernemen wij dat Jan de Jagher, op de ommevangdag 120 bonden meyen leverde ten prijze van 20 schellingen groten. In de processie gingen voorname godsdienstige groepen uit: zo was in 1648 de Passie Christi er door twintig figuranten afgebeeld, die elk een zinnebeeld droegen.

H O O F D S T U K VII - D e G e e s t e l i j k h e i d

De parochie van Westkapelle lag voortijds in 't Bisdom Doornik onder de Dekenij van Brugge. Ten jare 1559 kwam het Bisdom Brugge tot stand. Voortaan behoorde Westkapelle bij het nieuwingerichte bisdom onder de Dekenij Damme. Ten gevolge van het Concordaat ten jare 1802 tussen de H. Stoel en Napoleon I gesloten, werd het Bisdom Brugge afgeschaft en bij dit van Gent ingelijfd. Die toestand duurde tot de wederinrichting in 1834 van het Bisdom Brugge.

Tijdens de 14e, 15e en 16e eeuw komen in onze documenten enige pastoors van Westkapelle voor die tezelfdertijd verscheidene beneficiën in bezit hadden en, hoewel zij als pastoor der parochie bekend staan, er toch hun verblijf niet hielden. Zij dragen in de oorkonden de naam van "erfachtig pastor", "erfachtig prochiepape", in de latijnse teksten "verus pastor" of ware herder. In de afwezigheid van de ware herder, bediende een pastoor "stedehouder, plaatsvervanger", de kudde (25).

In de reeks der pastoors komen menige leemten voor die wij bij gebrek aan de vereiste bescheiden, niet kunnen aanvullen. Als de handvesten ze ons aanmelden, geven wij de namen der Kapelanen en onderpastoors op, die gedurende het bestuur der ons bekende herders in dienst waren. Onder de kapelanen komen er ook voor die niet op de parochie verbleven. Wij lassen meteen enige aantekeningen in, die op geschiedkundig gebied niet van belang ontbloomt zijn.

De ons bij naam oudstbekende priester en kapelaan is de E. H. Petrus de Serrond. In een stuk van 22 oogst 1343 werdt hij als kapelaan van Waescapella vermeld. Hij verbleef wellicht te Rome als bediende bij de Heilige Stoel of het Pauselijk hof. Op 5 november 1348 benoemde hem Paus Clemens VI tot bisschop van Terracine, een stadje der Pauselijke Staten. Hij overleed voor de 18e april 1352 (26).

Een oorkonde van 1330-1331 somt de tienden op die de Geestelijkheid van Vlaanderen, ten gevolge van vredesverdragen aan de Koning van Frankrijk te betalen had. Daar staan één pastoor en één kapelaan van Westkapelle bij, wier naam niet uitgedrukt is: de eerste was met 40 ponden parisis, de tweede met 15 p. p. belast (27).

1436. E. H. Gilles Mesdach, als pastoor aangehaald in het meermalen reeds vermelde document van 1510, bij nummer XCVI. Hij stierf ten jare 1436. Nevens hem staat vermeld Antoon Byndens "wijlent Capelaen van Waestcappelle".

1441. E. H. Adriaan de Heda (de Heede, De Hee). Doctor in Kanoniek Recht, staatin een akt van 2 oogst 1441 als Rector der Kerk van Waescappelle aange-
wezen. Reeds in 1439 verbleef hij te Rome als schrijver in de Burelen bij de
Apostolische Stoel. Hem was de taak toevertrouwd de tot de H. Stoel gerichte
Smeekschriften aan te tekenen. In januari 1447 werd hij tot de plaats van On-
dervoorzitter door Zijn Heiligheid bevorderd en door Pieter Toussaint, clerk
van 't Bisdrom van Terenburg vervangen (28).

In het hospitaal van Dame, onder de Archiefstukken, ligt een afschrift
van het testament van E. H. Adriaan de Hee. Petrus Bedaert, van 't Bisdrom
Terenburg, apostolisch notaris, schreef het te Rome op 16 november 1473, ten
huize van de erflater, in 't bijzijn der getuigen: Jacob Cotthem, priester van
't Bisdrom Kamerijk, penetencier van Zijn Heiligheid, Petrus Clerici (Declerck?)
priester van 't Bisdrom Doornik, Michiel Wissons, van 't Bisdrom Trier, Guiller-
mus van Ebbelinghem, van 't Bisdrom Terenburg, Joannes de Atric van 't Bisdrom
Luik, Joannes Cornuel, van 't Bisdrom Terenburg, Kanunnik der Collegiale Kerk
van Hesdin.

Onder meer giften schenkt E. H. de Hee aan zijn parochiekerk van Westka-
pelle, zijn zilveren paasberd (29) en zijn kruisbeeld in parelmoer. Al wat
van zijn goederen, na de ontlasting der legaten overblijft, zullen de testa-
mentuitvoerder gelijkelijk verdelen tussen de hospitalen van St. Christophorus
te Sluis, en van St. Jan Evangelist te Damme. Als uitvoerder stelde hij aan:
Heer en Meester Pieter de Codis, schrijver bij de H. Stoel, Jacob Cotthem,
hoger vermeld, Freol de Corbeck, Scholaster en Kanunnik der Kerk van Breslau
en Joannes Bucklinck, kanunnik der Kerk van St. Jan Evangelis te Luik.

Tijdens het herderschap van E. H. Adriaan de Hee, in 1455, bediende Pe-
trus Pype de Kapellanie van O.L.V., Victor van Zwavenarde, de kapellanie van
St. Niklaas (29).

1475. E. H. Joannes Bonivicini (Goetghebeur?): als Rector der Kerk van
Waestkapelle in een akt van 12 april 1475 aangeduid. Hij was ook Kanunnik van
Doornik, Kapelaan van Sint-Michielsaltaar in de St-Michielskerk te Gent, van
Sint-Jacobsaltaar in de O.L.V.-Kerk, te Sluis, en in een document van 8 nov.
1481 noemt hij zich acolitus Papae, meester in wetenschappen, kanunnik van
Sint-Donaaskerk, pastor der 2e portie in O.L.V.-kerk te Damme. Op 5 mei 1502
werd hij deken van Sint-Donaaskerk te Brugge en overleed op 24 sept. 1519 (31).

Op 27 september 1477, feestdag van St. Cosmas en St. Damianus, werd de
noordhoek van Vlaanderen door een geweldige zeevloed en een hevige stormwind

geteisterd. Zo verhaalt het "Rond den Heerd" en voegt erbij "Wescapelle ging inne (was overstroomd) ende veel polders in Vlaenderen... dan vergongen Oostkerke, Lapscheure, Sinte Catherine buuten Damme ende Westcapelle" (32).

1526. E. H. Petrus Joannes de Coene staat als "erfachtig pastor van Waestcapelle", in een charter van 14 oktober 1526 herdacht. In die charter komen de volgende namen voor: Kerkmeesters: Adriaen van Cassele, Willem Valuwarts, Jacob Scellemans, Hubrecht van Cassele, ontvanger; Zorgers van de H. Geest (dismeesters): Jacob Duvels, Loy Michiels, ontvanger; Eloy Danneels; voorname parochianen: Jan van Oost, Willem Uuterwulgh, Clays Lootins, Cornelis Adaems, Aernoudt Tants, Alaert Dierckx.

1526. E. H. Willem van der Helst, priester, als "stedehouder van Meester Pieter de Coene erfachtig prochiepape van Waestcapelle" op 11 nov. 1527 in een charter aangewezen.

1552. E. H. Frans de Rycke, ook in 1554.

1569. E. H. Adriaan de Rue. In de kerkrekeningen van Bâmesse 1581 tot Bâmesse 1582 wordt hij nog aangehaald. Dit belangwekkend document leidt ons tot het rampvol tijdstip der Geuzenberoerten ten gevolge van 't indringen van het Protestantisme, in onze streken ontstaan. Zij sleepten bijna zes jaren aan, van maart 1578 tot mei 1584. De protestantse ministers maakten zich in alle gemeenten enige aanhangers die, denken wij, niet uit overtuiging maar door vrees aangejaagd waren. Zij bemeesterden onze parochiekerken en namen er de plaats in van de katholieke priesters die meestal verplicht waren te vluchten of zich te verschuilen. Om over de Kerk- en Disgoederen te beschikken kwam te Brugge een Berek der Geestelijke Goederen tot stand, uit afgevallen katholieken samengesteld (33).

De rekening herinnert aan twee minsters der protestantenleer die ter kerk hun ambt uitoefenden, Inghel van Egmont en Thielmannus Cuupius. De eerste was minister gedurende de loop van het jaar 1579. Twee akten van 11 okt. en 13 nov. 1579, in het document aangehaald, vermelden dat de kerkmeesters verplicht geweest zijn hem een som van 2 ponden 18 schellingen groten te betalen, om zijn dienst.

De tweede, Thielman Cuupius, herkomstig van Keulen, die onder de leraars van onze streken, luidens andere documenten, een voorname plaats inneemt (34),

bediende de protestantse gemeente van Westkapelle, gedurende elf maanden, van 1 oktober 1580 tot de laatste dag van oogst 1581, aan 50 ponden parisis te maande; meteen bewoonde hij een huis dat aan de kerk toebehoorde.

Twee protestantse schoolmeesters worden in de rekening vermeld. Jan Boucht die 12 ponden parisis per maand trok en zijn ambt bekleedde van 1 okt. 1580 tot de laatste van lauwmaand 1581, dus vier maanden; Jan de Hooghe die maandelijks 18 pond par. verdiende en het acht maanden volhield, van 1 sporckel tot de laatste september 1581. De schoolmeesters bekleedden een woonstede die eigendom was van de gilde van Sint Sebastiaan. 24 Ponden parisis staan ingeschreven als huishuur van mei 1581 tot mei 1582.

Als kerkmeesters en wellicht als bestuursleden der protestantse gemeente, noemt het document Daneel de Gheyttere en Lauwereyns de Keysere, Jan Albrecht ontvanger, Yman Lauwers, Pieter Amantsone van Eecke, Maerten Debbault, Vincent Budens, Gregorius Budens, Adriaen Braem, Mattheus Aertsins, meester Pieter Ynghels, en voegt erbij: en andere parochianen.

Intussen bleef de parochieherder, Adriaan de Ruwe in 't leven; hij was tot een hoge leeftijd opgeklommen en met blindheid geslagen. Weshalve schonken hem de "Heeren Commissarissen ten beleede van de gheestelicke goedinghe" een jaarlijkse lijfrent van 60 ponden parisis "midts zijne bleuthede ende ouderdom". Of hij dan nog op de parochie verbleef, kunnen wij uit de rekening niet opmaken.

Onder de bovenvermelde bestuursleden van de protestantse gemeente komen er twee voor die reeds in 1580, dit ambt bekleedden, Meester Pieter Ynghels en Lauwereys de Keysere. Hun handtekening staat geschreven onder de akten der Synode van Dordrecht, die voor de gemeente van Westkapelle dienden en door Herman Cuupius, op 25 april 1580, ter ondertekening aan zijn kerkraad voorgelegd waren. De andere ondertekenaars uit Westkapelle waren P. Neme-gheer, Joos vanden Dorpen, Maerten Dewoudt, Maerten de Vyldere. De minister voegde later onder de naam van Maerten Dewoudt het woord "defecit", wat bedeutet dat Dewoudt afviel en tot de Roomse godsdienst terugkeerde. Onder de naam van Lauwereys de Keysere schrijft hij: "Deze is ten jare 1583 te Blankenberge, op het bolwerk, door de Malcontenten gevangen, en deerlijk totterdood toe gepijnigd op 22 juli 1583; daarna stierf hij onder hunne handen(35).

Reeds had Westkapelle een man opgeleverd, Marcus Corneliszen, die de sekte der Anabaptisten of Wederdopers bijgetreden was en op 31 april 1535 te Middelburg gedood werd (36).

De rekening van 1581-1582 bevat bevat nog twee posten van minder belang:

Danneel de Gheytere betaalde 6 ponden 4 schell. par. voor de aankoop van rijs-hout om te benuttigen "ant kercken huus metgaders omme de straten te repareren ande hovinghen vanden huuse daer den predicant ende den schoolmeester wu-
nen". Bernaerd Troost, timmerman ontvangt 37 pond 9 schell. par. voor "'t maeken van een tuun, 't verstellen vanden preecstoel, 't maken van diversche bancken" in de kerk.

Hoger hebben we de deerniswekkende bouwvalligheid van de kerk reeds aan-
getoond. Ten jare 1639 telde de parochie enkel 300 communicanten, dus 450
zielen. Dit zal geen verwondering baren als we enige oorkonden, na de Geu-
zenberoerten geschreven, raadplegen; zij immers lichten ons in over de ellen-
dige toestanden op godsdienstig en stoffelijk gebied.

Op 16 dec. 1600 richtte Matthias Lambrecht, Bisschop van Brugge tot de
H. Stoel een uitgebreid verslag om aan de H. Vader de staat van zijn bisdom
bekend te maken (37).

De Kerkvoogd schrijft:

Het meeste deel van 't bisdom ligt onbeploegd en verlaten. Buiten de
stad Brugge bestaan er 7 dekenijen waarin 120 parochiën liggen, hebbende hun
pastoors. Doch het merendeel der parochiekerken te lande zijn afgebrand of,
bij gemis aan herstelling, ingevallen, zodat er tenauwernood 30 overblijven
waarvan er, bijna telken jare, nog enige instorten. Een klein aantal pas-
toors verblijven op de buiten, daar er in de parochiën die één of twee uren
van de stad afliggen, niet een priester durft wonen, om reden van de dage-
lijkse inlopen der vijanden en bosgeuzen. Hier en daar verblijft een pries-
ter die drie of vier gemeenten bedient. Het bisdom dat zich langs de Noord-
zee uitstrekt op een lengte van veertien mijlen, is gedurig aan de inlopen
der Kettters en oproerlingen blootgesteld. Op de feestdag van Sint Jan de Do-
per, doorliep Maurits van Nassau, de aanvoerder der Calvinisten, aan 't hoofd
van een leger van omtrent 15.000 man, gans ons bisdom, overal plundering en
vernieling stichtende; ja, zelfs, de stad Brugge stond om door de legerbenden
ingenomen te worden.

Een tweede document van 9 maart 1605 handelt vooral over de schade op
stoffelijk gebied, ten gevolge van de schrikkelijke oorlog, en de rampvolle
en nooit genoeg betreurde godsdienstberoerten, teweeggebracht (38). We lezen
er: "Al de parochiën waar goederen liggen die aan de abdij van Sint-Kwientens-
ten-Eilande toebehoren, St.-Anna-ter-Muiden, Hoeke, Westkaplle, Oostkerke,
Moerkerke, Lapscheure, Ste- Catherine buiten Damme en andere in de nabijheid
van Sluis gelegen, zijn gans verlaten en liggen onbeploegd. De inwoners wer-

den van hun eigendom beroofd en verjaagd; zij verlieten hun woonsteden en pachthoeven, hun oogsten en aanwinsten die verdorven werden en te kwiste gingen. Door het slopen der huizen vervielen de inwoners tot volkomen armoede; de werklieden en pachters zijn naar andere plaatsen heengeweken en velen aan besmettelijke ziekte en hongersnood bezweken."

Na ettelijke jaren bleven de parochiën ten platten lande nog onbevolkt. Ten jare 1628 schreef de Kerkvoogd van Brugge, Denys Christophori, over de Dekenij van Damme, waarin Westkapelle lag, de volgende aanmerking: "De dekenij bevat 21 parochiën die enkel 5500 Communicanten tellen. De steden Blankenberghe en Houcke die eertijds zeer bevolkt waren, zijn beide verwoest en verlaten; de eerste telt nog 64 Communicanten, Houcke 77, evenwel hebben beide nog hun pastoor en koster" (39).

De Disrekeningen van 1569-1570 liggen in het Kerkarchief en behelzen enige aantekeningen die wij kortbondig overschrijven.

E. H. Jan Vercuut was Kapelaan van de kerk en celebreerde drie missen per week aan het altaar van de H. Geest. De Kosterij was door Adriaan Bast bediend. Adriaan Poinchou vervulde het ambt van orgelist. De pastoor celebreerde jaarlijks op de kosten van de Dis elf missen "gratie messen" genoemd, mogelijks missen uit dankbaarheid, op Kerstdag, Nieuwdag (nieuwjaarsdag), Dertiendag, Pasen, Quasimodo (Beloken Pasen), O.L.H.Hemelvaart, Sinksen, H. Drievuldigheidsfeest, H. Sakramentsdag, de Kerkwijding, O.L.V.Lichtmis. Onder meer jaargetijden staat aangeduid het jaargetijde met uitdeling van 15 broden, van Claeys, zoon van Claeys Meulenare, wiens eigenaardige grafzerk, heden nog in de kerk bewaard wordt. De Dismeesters kochten 19 ellen en half "gheghrempt (40) Saey" en 8 ellen "frynzen" om twee gordijnen te maken voor het H.-Geestaltaar. Te dien tijde gaf men aan de Dis de naam van "Tafel van de H. Geest" en tot aan de Franse Omwenteling was het Disbestuur met het Bestuur der Kerk innig verbonden en stond onder het toezicht van de Pastoor en twee Dismeesters die door de Deken der Christenheid aangesteld waren. Zo komt het dat er ter Kerk een altaar van de H. Geest bestond, aan de zorg van de Dismeesters toevertrouwd. Ten jare 1640 bezat de Tafel van de H. Geest der Kerk, 57 gemeten 1\1ijn en 57 roeden lands; het inkomen der renten beliep tot 6 ponden 5 schellingen groten.

1579. E.H. Richard Dickele. In de loop van 't jaar 1579 komt tweemaal de benoeming voor tot de pastorij van Westkapelle, op 9 jan. en op 12 mei,

doch de naam der benoemden staat in het document niet aangewezen. (41)

1585-1595. E. H. Antonius van Halle, pastoor van Sint-Anna-ter-Muiden. (42) - Binst het tijdvak dat op de Geuzenberoerten volgde, was het aantal der priesters in onze streken zeer gering alsook de bevolking dun gezaaid : zo kwam het dat de E. H. van Halle ook de parochiën van Hoeke, Westkapelle, Oostkerke en Koolkerke bediende. Hij stierf in 1595.

1595. E. H. Petrus de Moor. In de kerkrekening van Knokke, lopende over het jaar 1596 tot oktober 1597 staat vermeld "Heer Pieter de Moor, presbyter ende pastor van Westcapelle" omdat hij gedurende een jaar en half de pastorele dienst te Knokke waargenomen heeft, in 't bedienen der H. Sakramenten en 't bezoeken der zieken. Zijn koster, Quinten de Monchaux, om bewezen diensten aan de parochie van Knokke, staat er insgelijks ingeschreven. Daar het kerkgebouw te Knokke zich in erbarmelijke toestand, bevond, gingen de inwoners, binst de loop van 't jaar 1597, mogelijks de kerkdienst te Westkapelle bijwonen.

1596. E. H. Cornelius Roose.

1609. E. H. Hieronymus Vanders, Baccalaureus in Godgeleerdheid. De naam van die Herder wordt ons bekend gemaakt door een latijns opschrift waarmede het oudste doopregister der parochiekerk van Westkapelle aanvangt. Wij vertalen het letterlijk: Boek van de Kerk van Westkapelle voor de gedoopten en hun peters, gekocht door Meester Hieronymus Vanders, ten prijze van acht stuivers, op 12 juli, daar pastoor ten jare 1609, en voor Knokke. Uit het kerkarchief van Knokke vernemen wij dat E. H. Vanders er als pastoor dienst deed in 1610, 1611 en 1612. Mogelijks bediende hij beide parochiën. Het is ons een waar genoegen de eerste doopakt in het vlaams opgesteld te mogen overschrijven:

"Anno 1609. Daer is een meysken kersten ghedaen, 2 Augusti, wesende het Kint van Matheus Roose, wonende in Westcapelle op een hofstedeken, ghenaemt St. Anne ter Vryen (St. Anne onder het Brugse Vrije), ende is ghenaemt gheweest Petronelle door dien dat het syne name met den dach voort brochte, peeter Sr. Beermaert de Wolf, bruggelynck ende Crickhouder (43) ter Vrijen binnen de stede van Brugghe, ende mette Vincentincken d'huisvrouw van Lowys Roose, maer de moeder die starf 5 ofte 6 daghen daernaer ende sy licht begraven

ven inde kercke, hebbende ontfaen haer gerechten. Godt ghedincke de ziele".

Ten jare 1610 staan er 16 kinderen ingeschreven.

De taal van 't Register blijft vlaams tot aan de maand oogst 1611 en dan komen latijnse akten voor. Het geschrift der akten blijft hetzelfde niet; het verandert op 11 februari 1617, op 7 oogst 1617, op 1 oogst 1618. Wellicht werden de akten door drie of vier verscheidene priesters ingeschreven, doch wie zij zijn, weten we niet, daar niet één akt gehandmerkt is.

E. H. Hieroom Vanders verschafte insgelijks aan de kerk een ander handboek om de huwelijken in te schrijven. Het is in 't Gemeentearchief bewaard en draagt als hoofd: "Pro contrahentibus matrimonium, liber ecclesia Westcapellensis, emptus 8 assibus, 12 julii 1609, per M(agistrum) Hieronymus Vanders, S.T. Baccalaureum ibique pastoren." (44) De eerste akten zijn ook in de Vlaamse taal opgesteld.

De stoffelijke toestand van de kerk, zal ten gevolge van de Geuzenberoerten, hoogstbedenkkelijk geweest zijn, daar volgens de disrekening van 1617 de Dis "70 ponden groten geeft aan de kerke die grootelijks ten achteren is". Op 8 juli 1618 bezocht de Bisschop van Brugge de Kerk en wijdde er het hoogaltaar, zo staat het in een handschrift van 't Archief van het Bisdom aangeduid.

1620-1635. E. H. Gregorius Pybes d'Adama, augustijnermonnik der abdij van Zonnebeke, bediende de pastorij van Westkapelle van 1620 tot 15 okt. 1635. Deken Jennyn noemt hem een waardig en geleerd man, doch gewone predikant (45). Zijn gezondheid was door de invloed van de noordse luchtstreek gekrenkt; daarom riep hem zijn abt naar het klooster van Zonnebeke terug, waar hij met het ambt van Prior bekleed, korts daarna, in januari 1636, overleed.

Zijn opvolger celebreerde ter kerk van Westkapelle een hoogste dienst met negen lessen tot lafenis van zijn ziel. Toen Pastoor Pybes de parochie verliet, vroeg hij aan Zijn Exc. de Bisschop van Brugge dat hij E. H. Joannes Jennyn als desservitor van Westkapelle zou benoemen. Mogelijks kende de monnik de geleerde en ijverige priester die uit het Ieperse herkomstig was en in St-Bertenskerk te Poperinge, reeds in 1634, het ambt van onderpastoor bekleedde (46).

Luidens de kerkrekening van 1625-1634 geschiedde enige herstelling aan de "cruuscappelle" het noordergedeelte van de Kruisbeuk, en aan de "noortoapelle", de noordbeuk. De kerk betaalde aan Rochus Reiviere, timmerman, 184 ponden 13 schellingen 4 groten "over maecken ende leveren alle het houtwerck aen de cruuscappelle"; 88 ponden groten om te "decken met schallien de cruus-

capelle ende noortcappelle".

1635-1636. E. H. Joannes Jennyn, zoon van Sebastiaan en Maria Batemans, deed zijn hogere studiën in de Universiteit van Douai waar hij de graad van Baccalaureus in Godgeleerdheid verwierf. Later als hij reeds meer dan vijftien jaar Westkapelle verlaten had, bekwam hij in 1652 ter zelfde hogeschool de graad van Licentiaat. Toen hij desservitor der parochie was, nam hij op 7 dec. 1635 deel aan het konkoers voor de openstaande parochiën van Oostkerke en Westkapelle. Het gevolg was dat hij hier als "erfachtig pastor" door Z. Exc. Servatius Quinckerus aangesteld werd. Na een jaar verblijf vereerde hem de bisschop op 4 dec. 1636 met de pastorij van St. Gilles te Brugge. Op 21 maart 1638 verhief hij hem tot de waardigheid van Deken der Christenheid te Damme, welk ambt hij tot 24 april 1645 bekleedde. Hij zag er van af, omdat de last van het Dekenschap hem belette zich volledig aan het bestuur zijner parochie toe te wijden. In juni 1655, kanunnik der bisschoppelijk hoofdkerk van Ieper benoemd, overleed hij op 12 januari 1657 (47). Z. E. H. Deken Jennyn bezocht de kerk van Westkapelle in de loop van 1639 en op 2 oogst 1640.

Over die bezoeken schreef hij een merkwaardig verslag dat wij menigmaal reeds hebben aangehaald.

Gedurende de twee jaren van zijn pastoraal bestuur, ontmoettende E. H. J. Jennyn soms erge moeilijkheden in 't bezorgen zijner kudde, en vanwege de toen heersende oorlogsdwang en vanwege de razende tegenkanting der Protestanten van over de grens. Geringe doch welsprekende inlichtingen verschaffen ons daarover de documenten. In de rekening van 1636-1639 wordt aan een geldelijke beloning herinnerd aan soldaten geschonken die de Heer Pastoor begeleidden "toen hij gheduerende den troubel niet vryelick en heeft moghen den goddelicke dienst doen". In het huwelijksregister schreef de pastoor een akt vermeldende de huwelijksverbinding tussen twee zijner parochianen die hij verplicht geweest was op 26 april 1635, in St-Gilleskerk te Brugge, in te zegenen, ten gevolge van de razernij der naburige kettters. Deze gingen weleens met geweld te werk. Getuige daarvan is het invoeren van 't Calvinismus in de kerk van St-Anna-ter-Muiden. We lezen immers in een werkje dat enige jaren nadien, in 1664 in druk kwam: "Daernaer is oock het exercitie vande Catholycke religie, uuyt de voorseyde kercke van Sinte Anne ghestelt gheweest, ende op Sincxen dagh 1611, daerinne ghebrocht uuyt Sluys d'exercitie vande protens ghereformeerde religie, ende dat met ettelicke honderde mannen in wapenen ende slaende trommel." (48)

1636-1673. E. H. Willem Jennyn volgde zijn broeder Joannes op. Hij was pastoor van Sint-Andries, toen hij de herderstaf van Westkapelle bekwam. Wij verhaalden reeds de bijna volledige heropbouw en bemeubilering van de kerk, die tijdens zijn herdersambt voltrokken werd. In 1638 werd hem het desservitorschap der parochie van Hoeke toevertrouwd, doch hij vroeg na enkele maanden zijn ontslag, omdat het gure wintertijdstip hem niet toeliet twee parochiën te bedienen.

De deugden en talenten van deze herder staan kortbondig ingegrift op het zerkje, aan zijn dierbare nagedachtenis gewijd dat in de binnenmuur van de kerk ingelast is. Bovenop prijkt het familiewapen der Jennyns: een pal of staak langs welke twee serpentes kronkelen, eveneens aan beide kanten een ster; onder het blazoen de leus "genuine" (49), een zinspeling op de naam Jennyn. Het latijns opschrift luidt: Graf van de Eerwaarde Heer Guillelmus Jennin sedert het jaar 1636 allerwaakzaamste herder van Westkapelle, schrander dichter en beroemd Kanselredenaar, die 'n uitmuntend dienaar van de Godsmoeder was. Hij eindigde zijn leven op de 12e van decembermaand ten jare 1673. Hij ruste in vrede (50)

Pastoor Willem Jennyn beoefende vooral de latijnse dichtkunst en muntte uit in 't vervaardigen van tijdsverzen en letterkeerdichten, waar meestal aanhalingen uit de H. Schrift in voorkomen. Enige zijner lettervruchten zijn destijds in druk uitgegeven, doch heden moeilijk te ontdekken (51).

Als blijkt van zijn liefde tot Maria diene de instelling ter kerk van de Broederschap van het H. Schapulier, ten jare 1641. Enige posten van de kerkrekening 1639-1642 herdenken het godsdienstig feit. De Geestelijken der naburige parochiën reisden naar Westkapelle om er de goddelijke dienst en de processie op de dag der instelling bij te wonen. Vijftien personen droegen in de stoet elk een vaandel waarop een mirakel, door het H. Schapulier verworven, afgemaald was. Aan de gildemeesters van de O.L.V.-gilde vertrouwdde de pastoor het toezicht toe over de nieuwingerichte broederschap.

Ook kocht de kerk vaantjes aan, negenhonderd gewone en zes dozijn zilveren, waarop mogelijks, zoals het in die tijd de gewoonte was, de kerk van Westkapelle afgebeeld stond en de verering van het H. Schapulier aanbevolen werd. Meteen werden plakaten gedrukt waarop die verering, door het afkondigen der geestelijke voorrechten en aflaten eraan verbonden, aanprezen werd. Ons lukte het niet een enkel dier belangwekkende vaantjes weer te vinden. De hogeraangehaalde oorkonde vermeldt insgelijks dat een smid, Joos Hoornaert, zeventien haken maakte om de mirakels van 't H. Schapulier in de kerk uit te

hangen.

De disrekeningen van 1657 schrijft op 3 juli een post in, de betaling vermeldende van 3 ponden 13 schellingen 4 groten aan de Brugse schilder, meester Jan Maes, die de Zeven Werken van Barmhartigheid geschilder had "omme te stellen boven de zitplaetse van de Dischmeesters". Luidens die zelfde rekening zal er destijds aan orgelisten behoefte geweest zijn, daar wij er de volgende aantekening in vinden: "memorie dat oock den orghel niet altijd en is ghebruyckt geweest ende somtijds eenighe maenden heeft ledich ghestaen".

Op 1 april 1654 barst een geweldige brand uit die het merendeel der huizen van het dorp, de pastorie en het kostershuis inbegrepen, in as legde. Wij vernemen het uit een smeekschrift dat de hoofden der parochie, op 8 juni 1654, tot Monseigneur Karel vanden Bosch, Bisschop van Brugge stuurden:

"Supplierende vertoonen reverentelyck Heer ende meestere Guillame Jennyn, pastor, den hoofdsman, Kerckmeesters ende notabele vande prochie van Westcapelle, hoe dat opden 1 april lestleden, wesende witten donderdach inden nacht, door ongheluck syn comen aftebranden den meerderen deel vande huysen van het dorp der voorseyde prochie van Westdapelle, waer oock onder andere, ter cause van het stroyen dack, is commen aftebranden het huys vanden heer pastoor ende Costere, staende nevens elckanderen noordoost vande kercke, soo datter van beede deselve huysen maer en syn blyven staen de mueren." (52)

E. H. Willem Jennyn stichtte alhier 18 jaargetijden met 3 lessen en commendatiën.

Op 17 juli 1672 bezocht Zijn Exc. Franciscus de Baillencourt, Bisschop van Brugge, de parochie van Westkapelle.

De Eerwaarde pastoors Joannes en Guillelmus Jennyn, hadden twee broeders die ook tot het priesterdom opklimmen: Philip Jennyn, Kanunniek regulier van St. Augustinus, in de abdij van de Eeckhoutte, te Brugge, en aldaar op 16 juli 1670 overleden; Sebastiaan Jennyn, Baccalaureus in de Godheid, pastoor van Hoeke benoemd op 10 juli 1643. Hij herbouwde er het pastoreel huis. In 1668 werd hij pastoor van Sint-Joris-ten-Distel en stierf er in 1679.

1674-1687. E. H. Joannes Coene, Baccalaureus in Godgeleerdheid, te Westkapelle, voor de deur van de sacristie, op 9 mei 1687 begraven. Eerw. Heer Jacob Boudens, pastoor van Ramskapelle werd als desservitor aangesteld.

Een prachtige zerk bedekte nog voor de kerkherstelling zijn grafstede. De gedenksteen ten dele door het heen en weergaan in de Sacristie, afgesleten, staat bij de doopvont. Wat van het grafschrift overblijft, bevat een uitbundige lofspraak van de zeer waakzame herder, die gedurende de vijftien jaar van

zijn pastorele bediening, uitermate veel goeds bewrocht en vooral door zijn zoetvloeiende welsprekendheid zijn schapen ter zaligheid opleidde (53).

1687-1715. E. H. Dominicus Gallé, lid van 't Priestergezelschap het Oratorie. Op 23 februari 1690 benoemde hem Zijn Exc. Humbert de Proecipiano tot Deken der Christenheid van Damme, welke waardigheid hij tot aan zijn afsterven, op 2 juni 1725, bekleedde.

Ten jare 1715 op 15 november, tekenden de gevolmachtigden van Holland en Oostenrijk te Antwerpen het Barreeltractaat. Een der bepalingen sloot de parochiën die langs de grenzen lagen, Heist, Knokke, Westkapelle, Hoeke, Lapscheure, Sint-Anna-ter-Muiden, bij de Protestantse Nederlanden aan. Daarbij, zo Vlaanderens geschiedschrijver betuigt: druiste dit verdrag dat tot nu toe zijn weerga niet kende, tegen alle gerechtigheid in en verwekte in Vlaanderen een algemene verslagenheid. De pastoors der bovengenoemde parochiën, Deken Gallé vooral, bevroedden zodra het gevaar dat de godsdienstige gevoelens van hun kudde bedreigde, indien zij bij Holland ingelijfd werd. Zij namen tot de Hogere Geestelijke en Burgerlijke Overheid hun toevlucht. Een afvaardiging bestaande uit vijf leden, aan wier hoofd de Bisschop van Gent, Philip vander Noot optrad, reisde naar Wenen om er aan Keizer Karel VI de klachten van het Vlaamse volk voor te dragen. De onderhandeling werd met gewenste uitslag bekroond. De gevolmachtigden vergaderden te Den Haag. Een decreet aldaar op 22 december 1718 getekend, bracht aan de strengste bepalingen van het Barreelverdrag verzachtingen toe en zette voorgoed aan Vlaanderen de aangeduide parochiën over, één uitgezonderd, St-Anna-ter-Muiden (54).

Het Gemeentearchief van Westkapelle bevat een merkwaardig document dat ten verzoeken van E. H. Pastoor Gallé, ten jare 1708 door Frederik Tants, gezworen landmeter opgemaakt werd: De nieuwe belegherthede vande fondatiën ende besetten, tsij renten ofte landen competerende den Aermen van Waestcappelle.

Het Kerkarchief bevat insgelijks een dusdanig handboek, betreffende de eigendommen van de kerk, ook door de tussenkomst van Deken Gallé opgesteld.

1715-1718. E. H. Joannes Baptista Coulmon. Hij stierf te Westkapelle op 29 maart 1718 en werd door Deken Gallé aan de voet van het hoogaltaar ter aarde besteld. Zijn grafzerk is in de muur van een der torenpijlers ingemetseld. Wij vertalen het latijns opschrift: Hier rust de Eerw. Heer Joannes Baptista Coulmon, de zeer waakzame en welbemide herder dezer parochie, voor allen goedhartig en minzaam. Hij overleed op 29 maart 1718. Gij die hier voorbijtreedt, wens uit ganser ziel dat de nagedachtenis van de man die van

god en de mensen bemind was, in zegening blijve en dat hij de eeuwige ruste geniete (55).

1718. E. H. Marcus Buys. Hij oefende mogelijks enige maanden het desservitorschap uit, na het afsterven van pastoor Coulmon. In het zelfde jaar staat ook als desservitor Pater Marcus Verougstraete aangestipt.

1718-1726. E. H. Carolus Provoost.

1726-1736. E. H. Jacobus Sebastianus Gobbrecht. Mogelijks een familielid van de Herder, Maria Joanna Gobbrecht, dochter van Mattheus en Anna Maria Fracqueur, 18 jaar oud, werd op 8 juli 1735 in het O.L.V.-koor voor 's pastoors biechtstoel begraven.

1736-1746. E. H. Julianus Emmanuël vanden Broucke. Hij was geboren te Zarren van Adriaan en Joanna van Dam. Zijn opvolger J. Bynteyn, toen nog desservitor der parochie, begroef hem op 12 oktober 1746 in de kerk, tussen het hoogaltaar en het tabernakel. Zo vermeldt de overlijdensakte door Pastoor Bynteyn ingeschreven. Wij besluiten eruit dat alsdan het Tabernakel waar het Allerheiligste berustte, van het altaar afgescheiden stond. E. H. vanden Broucke, toen hij stierf, had enkel de leeftijd van 44 jaar bereikt. Hij stichtte in de kerk 50 jaarmissen waarvan de eerste in 1747 gecelebreerd werd. Ten jare 1745 bevrocht Jan Clauwaert, Brugse schrijnwerker, de nog bestaande mooi gebeeldhouwde predikstoel, ten prijze van 68 ponden groten.

Na zes jaren te Westkapelle het ambt van onderpastoor uitgeoefend te hebben, ontving hij er de herdersstaf.

1746-1788. E. H. Jacobus Bynteyn. Gedurende bijna 42 jaar bediende hij de parochie. Hij stierf te Westkapelle de 26 mei 1788, in de leeftijd van 75 jaar. Wij zochten vruchteloos naar zijn grafzerk (56).

Luidens een aanmerking die wij op een kerkregister vonden, maakte E. H. Bynteyn een handboek op waar hij de lotgevallen van zijn pastoraal bestuur aantekende. Wellicht bevatte dit document menigvuldige belangrijke inlichtingen, maar, jammer genoeg, onze opzoekingen om het weer te vinden, leidden tot geen resultaat.

In de loop van het jaar 1783 plafonneerde men de vijf beuken van de kerk; zo vermeldt het de kerkrekening van 1782-83. Voordien was het gewelf met hout bekleed. Het werk werd aan J. S. Sassenbrouck toevertrouwd en kostte 359 p.

groten 10 schellingen 4 penningen groten. Uit diezelfde rekening vernemen wij dat de kerk vanaf 4 juli tot 12 okt. 1783 des nachts bewaakt werd; om welke redenen staat niet aangeduid (57). Door de vijf beuken verstaan wij de midden-, zuid- en noordbeuk en de twee armen van de Kruisbeuk.

Tijdens het bestuur van Pastoor Bynteyn vervaardigde een Brugse schrijnwerker, Pieter de Roo, een nieuwe biechtstoel, heden nog in de kerk bewaard, voor 31 ponden groten; de Communiebank in Lodewijk XVe stijl, ten prijze van 26 p. groten (58). Nog bestaan in de kerk enige overblijfselen van dit stuk waarvan de medaillons in grijskleur geschilderd zijn.

Sedert een halve eeuw stond er geen onderpastoor te Westkapelle. In okt. 1774 zonden de Hoofdman en de notabele parochianen naar Zijn Excellentie Johannes Robertus Caïmo, Bisschop van Brugge, een smeekschrift om een onderpastoor te vragen. Zij brachten als beweegreden bij, dat talrijke parochianen ver van het dorp af woonden en dat de wegen zich in slechte staat bevonden. Het oordeel van de parochieherder werd door de Geestelijke Overheid ingeroepen. De pastoor schreef onder het Rekwest de volgende aanmerking: "Den onderschreven attesteert waer te zijn het gonne de Supplianten bij hun reflectie declareeren aengaende de distantien van de woonsten van de Kercke, sonder nochtans willen begrepen te syn op vijftig ofte zestige roeden, in materie van meten als synde geen landtmeter" en tekende J. Bynteyn, pastor in Waestcapelle. Desniettemin stond Zijn Excellentie op 5 nov. 1774 het gevraagde toe (59).

Gedurende de laatste jaren van zijn leven zal de gezondheid van E. H. J. Bynteyn gekrenkt geweest zijn, daar hij sedert 1780 tot aan zijn afsterven verscheidene hulppriesters had. Wij geven ter nagedachtenis hun namen en bediening op, naar de opgave der kerkregisters: (60)

1780. Pater Nicolas Lebegge, carmeliet; Lodewijk Bernard Vermeulen (a); Laurens Xaverius Godderis (b); Niklaas Bavay (c).

1781. Franciscus J. Bulcke; Petrus Rommelaere (d), coadjutor; Pater Augustus Delmotte, minderbroeder recollet; Pater Blasius van Acker, minderbr. recollet; J. van de Putte, desservitor in St-Anna-ter-Muiden.

1782. J. van de Putte; Petrus Josephus Verlinde (e); Pater Franc. Dobbe-laere, minderbr. recoll.; P. J. Verlinde, coadj.

1783. Franc. Antonius van Maldeghem (f); P.J. Verlinde; C.L. van Damme, (g) Joannes Balduinus de Bay.

1784. Carolus van Damme, coadj.; Frans de Saedeleer, coadj.; Carolus van Damme, desservitor in St-Anna-ter-Muiden; Pieter Jacob Coopman (h); Renier Van Nieuwerburgh (i).

1785. Fr. de Saedeleer; C. van Damme; F. Lebeke.

1787. J.B. Lucq, onderpastoor in Westkapelle (j).

Onder bovengenoemde hulppriesters komen er enige voor die gedurende het woelig tijdstip der Franse Omwenteling vervolging en lijden te onderstaan hadden, omdat zij de eed weigerden te zweren van trouw aan de Schismatieke Constitutie van het jaar III, tegen de H. Kerk en haar dienaren gericht. Wij noemen pater Nikolaas Le Begghe, Johan Boudewijn de Bay en Frans Lebeke (61).

1788-1799. E. H. Jacobus Vincentius de Neve. Op 1 maart 1748, van Gerard en Maria van Zuyt te Eeklo geboren, voltrok hij zijn latijnse studiën in het kollege der Paters Recoletten van zijn geboortestad en ging van daar naar de hogeschool van Leuven. Op 22 oogst 1769 bekwam hij er in de Wijsbegeerte de 3e plaats op 138 leerlingen. Zijn Exc. Robertus Caïmo, Bisschop van Brugge, wijdde hem priester op 21 dec. 1773. Ten jare 1788 ontving hij de herdersstaf der parochie van Westkapelle (62).

De manhaftige herder, binst het woelig tijdstip van de Franse Omwenteling, na de bitterste lijdenskelk geledigd te hebben, onderstond uit getrouwigheid aan zijn priesterplichten, de marteldood, ver van zijn dierbare kudde, ver van zijn dierbaar vaderland in West-Indië.

Pastoor de Neve wijdde zich met hart en ziel aan het welzijn van zijn schapen, die hun herder alle achting schonken. Almeteens brak de Franse Omwenteling los. Op 26 juni 1794, na twee jaar hardnekkig strijden, wonnen de Franken op Oostenrijk wiens onderdanen wij toen waren, de beslissende zegepraal. Ons vaderland viel onder de verdelgende macht der Franse Republiek. Afschuwe-lijk was de heerschappij der vreemden, wier opvoeding, wier gedachten gans misvormd waren geweest door een bedervende lering die het krank verstand en de willekeur van de mens boven Gods wijsheid en wet verhief. De godsdienst werd vertrappeld in haar dienaren die als wilde dieren gevangen, gekerkerd en verbannen werden. De tijdrekening werd veranderd om alle gedacht van de dag des Heren en van de Feestdagen der Heiligen te vernietigen: (63) de republikeinse weken, décadis(64) genoemd, duurden tien dagen. De godgewijde tempels werden onteerd, de heilige vaten gestolen, verbrijzeld of verkocht; in Gods plaats troonden hier en daar walgelijke schepselen, eerloze vrouwen, de godinnen der Rede, op de gewijde altaren. De kloostergemeenten werden uiteengejaagd en hun bezittingen ingepalmd; kerken en kapellen waren gesloten en het land was door ondraaglijke belastingen en steeds aangroeiende afpersingen uitgeplunderd: in één woord, al wat recht en redelijk was, al wat edel en groots was, werd vernietigd! Al wat misdadig en onrechtvaardig was, werd bevoordeligd en aangemoedigd en dit alles geschiedde om de vrijheid, de broederlijkheid, de gelijkheid

onder de burgers of Citoyens te handhaven! En daartoe waren noch geweldena-
rijen, noch onrechtvaardige wetten, noch list en bedrog gespaard (65).

Op 9 september 1797 verscheen een decreet dat alle openbare ambtenaren en vooral de priesters verplichtte de volgende eed te zweren: "Ik zweer haat aan het Koninkdom en aan de Regeringloosheid, aangekleefdheid en getrouwigheid aan de Republiek en aan de Constitutie van 't jaar III der Republiek". Die Constitutie was het Wetboek der Franse Omwenteling, ten jare 1795 vervaardigd. Hij verbood de Godsdienst buiten de kerken uit te oefenen, het priesterkleed te dragen, sloeg de kerkgoederen aan, verbrandde de kloosterlingen en kloosterzusters, verbood aan de bisschoppen de pastoors te benoemen en schreef meer andere buitensporigheden op godsdienstig gebied voor. Ook veroordeelde Paus Pius VI tot driemaal toe de goddeloze Grondwet.

Vervolging, gevang, verbanning, de dood, bedreigde de priesters die de zondige eed weigerden.

Des zondags na het ontvangen van het bevel, beklom de Herder van Westkapelle de kansel van zijn parochiekerk en verkondigde aan zijn parochianen het besluit dat hij als priester genomen had. Hij zou de gedoemde eed niet zweren en eerder dan zijn geweten te bezoedelen zich aan alle de gevolgen der weigering kloekmoedig onderwerpen. Een zaak bekommerde hem ten zeerste, het sluiten van zijn parochiekerk die op zijn tegenstand moest volgen. Doch voegde hij erbij: beter geen pastoor dan een beëdigde.

De onderpastoor Joannes Baptista Vervisch volgde het moedig voorbeeld van zijn herder. Intussen leefden beide priesters in het verborgen, de zieken bezoekende, de H. Sakramenten toedienende, de H. Mis opdragende. Soms zelfs slopen zij, gedurende de nacht, in de Kerk om er het H. Sacrificie te celebreren en de H. Communie uit te delen. De parochiekerk werd maar op 4 mei 1798 door het Republikeins Bestuur toegezegeld.

De Besloten of Beloken Tijd, het Schrikbewind, was aangebroken. Het hoofd van Pastoor de Neve werd door Baret, Commissaris bij het Departement de Leie, voor honderd livres op prijs gesteld. Eén zijner parochianen, doch van Westkapelle niet afkomstig, liet zich door de beloofde judaspenningen verleiden en verraadde zijn Herder. Binst de nacht van 10 op 11 maart 1798 verrasten hem twee gendarmen door de verrader bijgestaan, in de pastorie waar hij en zijn onderpastoor die nacht doorbrachten. De pastoor viel in de handen der gerechtsdienaren; de onderpastoor ontsnapte.

En nu begint voor de manmoedige en getrouwblijvende priester de afgrijsselijke kruisweg. Te Brugge werd hij in 't Rasphuis opgesloten en na drie dagen veroordeeld om naar Cayenne overgevoerd te worden. "Liever daar dan naar de

hel", antwoordde de Pastoor aan rechter Jossaert, die een apostaat was. Deze vatte de onrechtstreekse vermaning die de Herder hem toediende en gaf hem een kaakslag. Op 3 april, om 5 u. 's morgens ving de martelende reis aan, dertien reisgezellen, vlaamse priesters tot verbanning veroordeeld, voegden zich bij E. H. de Neve. De belijders, geketend twee aan twee, door woeste gendarmen bewaakt, op open karren en aan wind en koude blootgesteld, kwamen te Rijsel aan waar ze in de St-Pieterstoren opgesloten werden. De 2de paasdag, 8 april, werden de pastoor en zijn lotgenoten geketend, naar Douaai overgebracht en vandaar van gevang tot gevang, naar Rochefort voortgesleept langs Atrecht, Péronne, St Denijs, Chartres, Poitiers, Niort. In de kerkers en op de lijdensbaan bevonden zij zich dikwijls in 't gezelschap van dieven, moordenaars en lieden die bij 't schuim van de maatschappij behoorden. Na die lange en afmattende reis kwamen zij op 15 mei te Rochefort aan. Daar wachtte hen een afschuwelijke kerker, een echt graf, de ponton "La Charente" waar ze twee maanden en half opgesloten bleven. Op 1 oogst, in gezelschap van dertien Belgische en honderden drie Franse priesters, scheepde E. H. de Neve in voor de Guyana, op het fregat "La Bayonnaise". Dodelijk afgemat ontscheepte hij de 8 okt. 1798 en moest al aanstonds naar het hospitaal overgebracht worden. Na drie maanden, toen hij enigszins hersteld was, zond men hem, op 11 januari 1799 naar Sinnamarie, bij de nog overlevende ballingen. Binst de nacht van 12 mei gelukte het hem, samen met enige lotgenoten, te ontvluchten en te midden der grootste gevaren Nederlands Guyana te bereiken. Doch, ten gevolge van schipbreuk, honger en dorst geheel uitgeput, bezweek hij op het fort St.-Andries, bij Berbice, de 5 juni 1799, in de ouderdom van 54 jaar. Zijn gezellen, door de bitterste zielepijn overstelpt, begraaften het lijk van de priester-martelaar in de verschansingen van het fort. In september kwam de mare van zijn overlijden bij zijn nog levende vader, Jacobus de Neve toe.

E. H. Joannes Baptista Vervisch, bediende als onderpastoor de parochie van Westkapelle, toen zijn herder door de gendarmen gevat werd. Op 14 juli 1765 te Rumbeke geboren, ontving hij het Priesterschap op 10 maart 1796. Na de aanhouding van E. H. de Neve, verbleef de E. H. Onderpastoor Vervisch nog ruim een jaar op de parochie (66). Een nieuw decreet door Barras ondertekend, dat de onbeëdigde priesters tot ballingschap veroordeelde, verscheen op 16 febr. 1798. Het lukte de onderpastoor niet andermaal aan de vervolging te ontsnappen. Binst de loop van het jaar 1799 werd hij aangehouden, de gendarmen voerden hem naar het gevang van Valencijs, waar hij één jaar opgesloten bleef. Na het Concordaat stond hij als onderpastoor te Zwevezele, bekwam de pastorie van Bredene op 2 okt. 1811, van waar hij op 10 maart 1815 naar de pastorie van

Wielsbeke overging. Hij overleed er op 25 okt. 1848.

De parochiekerk op 4 mei 1798 toegezogeld op bevel van 't Schrikbewind, bleef tot het Siksenfeest 1802 gesloten (67). Intussen werden de grondeigendommen die aan de kerk aan de Kapelaniën van 't H. Kruis en St. Niklaas en aan de Sint-Sebastiaansgilde toebehoorden aangeslagen en in de loop van de jaren 5, 6, 7, 8 en 9 der Franse Republiek (1797-1801) in openbare veiling gebracht. (68) Op de verkopingsrollen staan 99 gemeten, 1 lijn, 72 roeden grond ingeschreven wier veiling de geringe som van 18.198 frank opbracht. Onder de aankopers komen zeven inwoners voor van Westkapelle, die, denken wij, de ontroofde eigendommen aankochten om ze aan de kerk weer te geven.

Het is uit te leggen dat die eigendommen voor een spotprijs aan de man gebracht werden, omdat vele lieden niet zochten hun geweten te bezoedelen door de aankoop van zwart goed. Geven wij de prijs op van enige percelen: 3 gem. 48 roed. brengen 370 franken op. Vier g. 2 l. 80 r.: 510 F. Acht g. 9 roed.: 505 F. Dertien gem. 1 lijn 35 r.: 2100 F. Zeven gem. 1 lijn, 20 r.: 805 F. Twaalf gem. 44 r.: 1550 F. Negen gem. 4 r.: 1625 F. Acht gem. 2 l. 58r.: 660F.

Over de openbare veiling der altaren, schilderijen, priesterklederen, kerkmeubelen, vonden wij niet de geringste inlichtingen; ook gissen wij dat zij in aanbod niet gebracht werden.

Hoewel het Schrikbewind uit het merendeel der torens onzer streken de klokken ontroofde, toch zijn de klokken van Westkapelle ter plaats gebleven. Uit de inkomsten van de kerk betaald, werd de grote klok ten jare 1791 door Willem Dumery van Brugge gegoten ter ere van God en van Sint Niklaas, toen J. V. de Neve pastoor en F. Gheyle hoofdman was.

1803-1815. E. H. Petrus Antonius van Waesberghe, ten jare 1744 te Gent geboren. Pastoor van Hoeke benoemd in 1787 (69), bediende hij zijn ambt tot aan de herinrichting der parochiën van 't Bisdome, na het Concordaat ten jare 1802 gesloten. Naar het voorbeeld van zijn medebroeder, de Herder van Westkapelle, weigerde hij de eed van getrouwheid aan de Burgerlijke Constitutie door 't Franse Schrikbewind aan de Geestelijkheid opgedrongen. De Republikeinse Overheid sloot zodra de kerk van Hoeke en sloeg haar eigendommen aan om die in openbare veiling te brengen. Welk lot de trouwgebleven herder beschoren was, vonden wij nergens. Te Hoeke verhaalt men dat hij soms in 't verdoken de H. Mis celebreeerde en de H. Sakramenten toediende op de hoogkamer van een hofstede, gelegen bij de pachthoeve nu door de Burgemeester bewoond, en waarvan he-den alleen de schuur overblijft. Na het concordaat, volgde hij als pastoor van Westkapelle aan zijn heldhaftige vriend Jacob de Neve op, en bediende met-

een de parochie van Hoeke. Te Westkapelle ving hij op 18 januari 1803 zijn bestuur aan.

Pastoor van Waesberghe beijverde zich om de schoonheid van Gods Huis te bewerken. Op 27 februari 1806 werd voor de som van 250 gulden aan de Heer Jan Pedrotini aanbesteed "het witten vande Kercke, het suyveren en vermaecken van het plafon", voor 113 gulden; "het kuysschen en schoon maecken vande glaese vensters, de autieren en de schilderijen, vande meuren en pilaeren in couleur der selve kercke". Op 11 juni 1806 sloot de pastoor met dezelfde Pedrotini een verdrag "tot het schilderen, verwen, vergulden en versilveren alle het houtte werck der kercke" voor de som van 145 gulden.

Het oude kerkorgel van 1647 bevond zich in erbarmelijke toestand. Op 20 juni 1808 ging de pastoor een overeenkomst aan tot het opmaken van een nieuw orgel voor de som van 1200 gulden, met de weduwe van L.B. van Peteghem en zonen, beroemde kerkorgelmakers in die tijd. Dit speeltuig blijft nog in stand, samen met het dokzaal in 1648 opgemaakt.

In het verslag van een kerkbezoek roemde, ten jare 1640, de Z. E. Heer Deken Jennyn de voorbeeldige vredesgeest die op de parochie van Westkapelle heerste. Almeteens om een onbeduidende reden werd de vrede tussen de Herder en de Meyer of Burgemeester der Gemeente verbroken. De Meyer en de kerkmeesters hadden in de kerk een bij zondere zitplaats die met hun waardigheid overeenstemde. De nieuwbenoemde Meyer, die voordien het ambt van kerkheer uitoefende, weigerde het zitsel van zijn voorzaat te bekleden en beweerde zijn plaats nevens de kerkmeesters te behouden. Vandaar een betreurenswaardige onenigheid. Het kerkarchief bevat een ganse bundel ambtelijke stukken die met die twist in verband staan. Onder deze troffen wij een getuigschrift aan, waaruit blijkt dat men zelfs de voorbeeldige en bedaagde herder van zedeloosheid beschuldigde. De afstelling van koningswege van de Meyer maakte een eind aan de twist.

Enkele maanden nadien, op 30 september 1815, overleed de pastoor: mogelijks zullen de bittere onrust en de pijnlijke aantijgingen tegen hem gericht, zijn gezondheid ondermijnd hebben (70).

1815-1829: E. H. Joannes Francisus Meeus. Geboren te Leuven in 1759. Hij was monnik in 't klooster der Paters Eremiten van St. Augustinus te Brugge, toen hij als onbeëdigde priester uitgejaagd werd. Van 1812 tot 1815 stond hij als pastoor te Knokke. Van Knokke ging hij naar Westkapelle over en stierf er op 20 januari 1829. Uit zijn aantekeningen vernemen wij dat de kerk in het bezit was van de Relikwieën van 't H. Kruis, van St. Anna, van St. Bar-

para en van St. Gregorius de Grote.

Pater Meeus had gedurende 24 jaar de leraarsstoel bekleed in de Latijnse scholen van 't Brugs Augustijnerklooster. Na de afschaffing van de kloostergemeenten, samen met de Duinheer Antoon Planckaert en de Augustijnerpater, Hendrik van Wymelbeke, opende hij een Latijnse school in de gebouwen van zijn voormalig convent, langs de Augustinenrei, te Brugge.

De kerkrekening van 1827-28 vermeldt de aankoop bij de zilversmid Jan De Hondt, van een wierookvat, een schelp en een waterkwispel in zilver, ten prijze van 316 gulden. Wij vernemen er insgelijks dat het Sanctuarium nieuw bevloerd werd ten koste van 404 gulden en een nieuwe met schaliën gedekte vontekapel tot stand kwam. Toen E. H. J. F. Meeus hier als herder stond, was de kerk in het bezit van een prachtig en kostbaar priesterornement dat mogelijks uit het gesloopte Augustijnerklooster van Brugge voortkwam en door de Pastoor aan zijn kerk geschonken was geweest. Na zijn dood, ten gevolge, denken wij, van zekere erfenisbepalingen, ging de schat naar Brugge over en kwam er in de hoofdkerk terecht. Jaren later, onder het herderschap van Pastoor J. A. Crevits keerde alles naar Westkapelle terug.

Ten jare 1827 leende het kerkbestuur aan de gemeente een som van 1314 fr. tegen 4 % voor het aankopen van een schoollokaal (71).

Het lokaal waar die leer- en werkschool ingericht was behoorde aan de kerk toe; daarvoor betaalde de gemeente jaarlijks aan de kerk 139 F 71 cent. (72)

Ons zijn de volgende schoolokalen bekend: de leer- en werkschool staande tussen de tegenwoordige onderpastorie en 't kerkhof; de meulenstee, een woonstede omtrent de molen, langs de meulenweg of de meulenstraat, die loopt van de steenweg naar het kapelleken; een huis later door Pieter de Keuninck bewoond; de school in 't Gemeentehuis, nog in wezen; de gemeenteschool in 1871 gebouwd.

1829-1833. E. H. Petrus Goddyn. Geboren te Lichtervelde, was hij achter-eenvolgens onderpastoor te Knesselare, te Torhout, te Beveren bij Roeselare, en te Moorslede. Op 27 maart 1829 werd hij als pastoor van Westkapelle ingehuldigd. Hij gaf zijn ontslag in mei 1833. In zitting van de kerkraad op 6 maart 1831, nemen de kerkmeesters het besluit van aan de Onze-Lieve-Vrouwmeesters, een hokje te bezorgen om er de door de bedevaarders opgeofferde kiekens, duiven, enz. in te sluiten. Uit het verslag van een dergelijke zitting, op 5 juni 1831 gehouden, vernemen wij dat de leer- en werkschool in 1830 als kazerne voor de troepen gediend had. Ons dunkens stond die school tussen het kerkhof en het huis van de Heer Pastoor.

1833-43. E. H. Justinianus Gravet. Te Roeselare in 1797 geboren, ontving hij de herdersstaf van Westkapelle in mei 1833. In januari 1843 ging hij tot de pastorie van Dadizele over en vandaar in november 1847 naar Roesbrugge.

In september 1836 werd in de kerk van Westkapelle een geestelijke zending gepredikt die een ongewone bijval genoot en ontelbare vruchten van zaligheid afwierp. Zo talrijk was de toeloop dat de kerk de gelovigen onmogelijk kon bevatten: ze bezetten de altaren, klommen op het doksaal, kropen in de vensters van de toren die in de kerk uitzicht gaven. Meer dan 3000 communiën werden uitgedeeld. Daarbij tellen niet de gelovigen van de omstreken die in hun parochiekerk te communie gingen. Gedurende zes dagen hoorden veertien priesters biecht tot laat in de avond; eindelijk lieten zij zelf hun nachtrust om voldoening te schenken aan de lieden die van alle kanten toestroomden. Desniettemin waren er nog een duizendtal die niet konden bediend worden. Onder de aanstromende menigte bevonden zich soldaten, tolbeambten, zeevissers, hollandsche protestanten en katolieken, vooral uit Sluis. Ze geraakten niet zonder moeite te Westkapelle en legden soms grote omwegen af om aan de grensbewaking te ontsnappen (73).

Z. E. H. J. J. de Keyser, kanunnik van de katedrale te Brugge, wijdde op 23 november 1842 twee nieuwe klokken die de namen ontvingen van Maria en Jozef. De peters waren Felix Hinjon en Jan Lateste; de meters Cecilia Gheyle en Joanna Schram. Het opschrift van de klokken luidde: "Tot meerdere eer en Glorie Gods, Maria met haar zoeten toon, roept ons tot deugd voor 's Hemels loon". "Tot meerdere eer en glorie Gods, 's avonds maakt gedruisch: vlucht uit de herbergen en gaat als St. Joseph naar huis." Op beide: "Ik wierd geplaatst toen de E. H. J. Gravet, pastor en N. P. van Rollegem borgmeester dezer gemeente was." De middelklok weegt 800, de kleine klok 555 ponden. De grote klok "St. Niklaas" ten jare 1791 gegoten, weegt 1100 pond.

1843-1876. E. H. Joannes Albertus Crevits. Geboren te Woumen, van Henricus Josephus en Maria Josepha Claeys, in februari 1796, priester gewijd te Mechelen in 1824; onderpastoor op St. Pieters-en-St.-Pauwels te Oostende in juli 1825; ontving zijn benoeming van pastoor te Westkapelle in februari 1843. Hij bekleedde zijn ambt gedurende 33 jaar en gaf zijn ontslag in oktober 1876. Hij bleef op de parochie en na een pijnlijke ziekte, overleed hij er in de Heer op 20 juni 1877, op de leeftijd van 81 jaar, 3 maanden.

Aan Eerw. Heer Pastoor Crevits is de parochie haar kloosterschool verschuldigd. Twee zusters van het klooster der Zusters van de Onbevleete Ontvangenis, te Heist, Sophia van Iseghem en Barbara Reynaert, openden ze op 7-I-1860.

Ten jare 1894, tijdens het pastoreel bestuur van E. H. E. F. Delbecque, gingen de zusterscholen over in de handen der religieuzen van het Pensionnaat van Kortemark. Voortaan gaven er vier zusters het onderwijs.

E. H. Crevits richtte ook de Congregatie in der Onbevleete Ontvangenis van O.L.V. op 8 december 1866.

Als aandenken diene de volgende aantekening die Pastoor Crevits in een handboek der kerk inschreef: "op den 12 9ber 1844, om 3.1/2 's morgens, is er een afgrijzelijk onweder uitgebarsten over 't dorp van Westcapelle in hagel, stortregen, groote winden en in een afgrouwelijken donderdlag over de kerk: den donder ofte 't blixemvuur heeft geheel de westkant van de kerk op 't schalieu dak van beide zijden van den toren aangerand en 't most die op de schalieu lag verbrand en klaerlijke teekens overgelaeten van verbranding. De onderzoeking van 't schalieu dak van buyten en van binnen door den baes-matsenaer Jacobus Lievens gedaen zijnde, heeft men (den Almogende zij gelooft) geene hoege-naemde schaede ontdekt."

In 1863 plaatste men een uurwerk op de toren. De uurplaat was op het achtkantig gedeelte, langs de westzijde aangemaakt. Vroeger, in de 17e eeuw bestond er reeds een uurwerk, zo niet op de toren, dan toch in de kerk. Die inlichting die wij uit de Kerkrekening van 1657-1661 putten, komt er niet klaar in voor. De tekst luidt: "Betaelt Clemens de Prince over leveren van eenen wijser met een kassyn dienende tot het horloge van Westcappelle, 30 schellingen parisis". Later uit de parochierekening van 1758 vernemen wij dat er een uurwerk op de toren bestond, daar de parochie aan de koster Joseph Vermeille 3 ponden groten betaalde om het "bezorghen van de horlogie in den Kercktoren".

Tijdens de laatste maanden van zijn pastoreel bestuur stond hem de E. H. Eduard Verschelde als hulp priester bij.

1876-1884. E. H. Bernardus Josephus Colier. Zoon van Joseph en Helena Vergison, B. J. Colier kwam ter wereld te Brugge de 27 mei 1819. Hij trad in 't Seminarie op 1 oktober 1840 en twee jaar nadien werd hij leraar benoemd in 't College van Diksmuide. Priester gewijd de 6 juni 1846, bekleedde hij achtereenvolgens de ambten van: leraar aan 't college van Poperinge 2 okt. 1846; onderpastoor te Proven, 29 oogst 1857; onderpastoor in St.-Bertenskerk, te Poperinge, 3 dec. 1859; pastoor te Kooigem, 24 mei 1871; pastoor van Westcapelle, 18 okt. 1876. Hij stierf er op 5 nov. 1884.

1884-1905. E. H. Emilius Franciscus Delbecque. Hij werd geboren te Estaimbourg den 23 nov. 1832. Na de priesterwijding op 20 dec. 1856 ontvinger

te hebben, oefende hij de volgende bedieningen uit: bewaker in 't college van Kortrijk 29 sept. 1856; onderpastoor te Deerlijk, 5 sept. 1862; onderpastoor te Voormezele, 17 maart 1866; onderpastoor te Lo, 17 juni 1869; pastoor te Lapscheure, 24 april 1878; pastoor te Westkapelle, 12 nov. 1884. Hij ontsliep er in de Heer op 9 april 1905, 's morgens vroeg op de dag van de Eerste Kommunie. De E. H. Rupert Iserbyt stond hem als hulp priester ter zijde.

Ten jare 1889 kwam het Gesticht voor zieken en oude lieden tot stand, onder de leiding van E. H. pastoor Delbecque. Welke onschatbare diensten op godsdienstig gebied heeft die heilzame stichting niet reeds aan de bevolking van Westkapelle en omliggende parochiën bewezen? Drie religieuzen uit het klooster der zusters van St. Vincentius à Paulo, te Kortemark, vingen het godzalig werk aan. Heden zijn er elf die hun ziels- en lichaamskrachten aan het bezorgen der zieken en ouderlingen besteden. Terecht staan op het doodbeelde aan de nagedachtenis van de dierbare Herder gewijd de woorden van de H. Schrift: "Gelukkig die zijn hand opent voor armen en behoeftigen; ten kwaden dage zal God hem genadig zijn. Zalig zijn de barmhertigen want zij zullen barmhertigheid verwerven". Daarnevens komt een andere aanhaling uit de Gewijde Boeken die ons zo gepast de manhaftige man afschetst wiens dierbaar aandenken onder de parochianen van Westkapelle steeds in zegening bleef. "De wet der waarheid was op zijne tong... zonder vaar of vrees heeft hij onderwezen en vermaand, ten tijde en ten ontijde, ten huize en ter kerk; hij heeft met God gewandeld in gerechtigheid en heeft er velen van het kwaad afgekeerd."

De ijverige herder legde er zich ten zeerste op toe om de eredienst ter ere van de H. Livinus door een zijner voorzaten ingevoerd, aan te vuren en te bevorderen. De steeds meer en meer aangroeiende toeloop tot het zo sierlijk beeld dat hij aan zijn kerk schonk troostte ten overvloede zijn priesterhart. Nu hij overtuigd was dat de machtige Livinus zijn parochianen in hun lichamelijke ellende zou bijstaan en opbeuren, zocht hij een noodpatroon die de dieren onder zijn bescherming zou aannemen. Het kunstrijk beeld van Sint Niklaas van Tolentijn deed ter kerk zijn intrede en, onder de aanroeping van de Heilige werden broodjes gewijd om aan de zieke dieren op te dissen.

Het kerkhof dat sedert de opbouw van de oude kerk, rond het heiligdom lag, waar de lijken van duizende gelovigen ter aarde besteld waren, kon volstrekt niet meer dienen. Zo kwam, ten jare 1897 het nieuw uitgestrekt en welgelegen kerkhof tot stand. Veertien jaar later in 1911, bouwde men de muur rond de gewezen dodenakker die steeds naar beplanting en versiering blijft wachten. Hoe meer indrukwekkend zou de grootse tempel pralen met een sierlijke hof omring! Nu ook ligt die heilige kerkhofgrond daar zo eenzaam, verlaten en als 't ware gans vergeten.

1905-1913. E. H. Eduard Lagace. Geboren te Brugge op 16 juni 1849, was hij professor en bewaker in de colleges van Moeskroen en Menen; onderpastoor te Isegem van 1891 tot 1901; pastoor te Zuidschote van 1901 tot 1905, toen hij pastoor van Westkapelle werd benoemd; in september 1912 ging hij tot de pastorie van Ledegem over.

Een ernstige taak viel de Herder ten deel, de herstelling en vergroting van de bouwvallige kerk. Weldra kwam dit onderwerp onder de deskundigen ter bespreking. In dagbladen en tijdschriften verschenen opstellen wier schrijvers een en hetzelfde verheven en prijzenswaardig doelwit beogen: aansporen tot een degelijke kerkherstelling en vergroting die aan al de vereisten van de kunst zou voldoen (74).

Het weinige dat van de oude kerkmuren overbleef, de noordgevel van de Kruisbeuk, de bouwvormen van de toren, traden als getuigen van de ogivalen bouwtrant der voormalige kerk op. Tijdens de herstelling van de 17e eeuw had men aan het heiligdom een moderne vorm gegeven waar vierkante vensters met een platte boog bekroond, de hoofdrol speelden.

Er rees tussen min deskundigen een strijd op: ware het niet meer doelmatig de kerk langs de oostkant uit te breiden en aan de reuzetoren de ereplaats aan de westkant te schenken. Men verwierp die opvatting, met de documenten die wij hoger aanhaalden, voor te brengen: ze bewijzen immers dat het westelijk deel van de kerk, bouwvallig geworden, geen herstelling ontving en eindelijk gesloopt werd. Meer redenen nog pleitten tegen deze opvatting, vooral als het er zou op aankomen ze uit te voeren.

Om meerdere hulp gelden vanwege het Staatsbestuur te bekomen, hadden de Pastoor en het Kerkbestuur bij het Berek der Praalgebouwen aangedrongen om de kerk in de reeks der monumenten op te nemen. Dit werd in januari 1906 toegestaan en kerk en toren waren onder de praalgebouwen van 3e klas gerangschikt.

Binst de jaren 1908 en 1909 werd de herstelling van de kerk en haar vergroting bewerkt. In twee verscheidene dagbladen, las men een beoordeling, wellicht door de zelfde hand opgesteld, over de uitgevoerde werken.

Wat in dit opstel meest aanbelangt, schrijven wij over (75). "De kerk van Westkapelle, wier oorspronkelijke gedeelten van de 13e eeuw dagteekenen is thans gansch hersteld en merkkelijk vergroot, volgens de plans en onder de leiding van den knappen bouwmeester Alfons Depauw, wien hulde toekomt om zijn welgelukt en kunstrijk werk. Het herstellen van het oud gedeelte en het bijvoegen van het nieuw gedeelte zijn meesterlijk uitgevoerd. De samenhang der gebouwen is grootsch en verheven. Westcapelle mag fier zijn over hare heropgetooide parochiekerk waar binnen en buiten alles u aan 't hert en aan den

geest toespreekt en kunstgenot doet smaken. De aannemers der werken, de gebroeders Sereyn, verdienen ook allen lof. Maar wie vooral niet mag vergeten worden, 't is de ieverige Herder der parochie die noch moeite, noch tijd gespaard heeft om aan Westcapelle zoo een flink kunstjuweel van vlaamsche buitenkerk te verschaffen... En er moet bijgevoegd. Nu dat de werken voltooid zijn, valt er te zorgen om den omtrek der kerk (het oude kerkhof) ook met smaak en kunstgevoel op te schikken."

Eertijds doorliep een ader het oude nu verlaten kerkhof. Tussen het Kerkbestuur en 't beheer der watering van Eyensluis en Groot Reygaersvliet werd een akkoord aangegaan om die waterloop te dempen. Nu is hij door een riool vervangen die men in mei 1907 begon te leggen. Telken jare betaalt de kerk aan de watering een . . . schuld van twee frank.

Op maandag, 16 oogst 1909 wijdde Zijn Excellentie Mgr. Waffelaert de herstelde parochiekerk. Daags te voren, onder de leiding van de E. H. Ferdinand Kindt, onderpastoor, had men het plechtig jubelfeest gevierd der instelling te Westkapelle van de Sociëteit van de H. Franciscus Xaverius. Zijn Exc. de Bisschop zat de plechtigheid voor. Meer dan duizend Xaverianen waren in de kerk aanwezig, drie vreemde muziekmaatschappijen luisterden de stoet op.

E. H. Lagace bezorgde niet alleen de uitwendige herstelling der kerk, maar voorzag meteen in haar inwendige optooiing. Een wandeling door het heiligdom zal de bezoeker overtuigen; al wat hij er ontwaart is lieflijk en kunstrijk: het prachtig in koper gedreven hoogaltaar, de bevallige altaren der noord- en zuidbeuk, ter ere van Onze Lieve Vrouw en Sint Niklaas opgemaakt, de drie kunstig geschilderde brandvensters van het priesterkoor wier uitgelezen onderwerp de meest indrukwekkende taferelen der Gewijde Geschiedenis zo aantrekkelijk voorstelt, het mooie triomfkruis, de Communiebank, de Koorzitsels, het Beeld van de Moeder van Smarten, enz. Te verwonderen is het ook niet dat de kosten van die rijke kerkbemeubeling tot de som van boven de drie en vijftig duizend frank opklimmen (76).

Nog koesterde de Pastoor het ontwerp op het kerkhof, rond de kerk ter ere van St. Livinus zeven kapellekens op te trekken waar taferelen uit het leven van de Heilige zouden afgebeeld staan en die als statiën voor de Ommegang moesten dienen (77).

1912. E. H. Henricus Gustavus d'Hertoghe. Geboren te Oostrozebeke op 17 december 1858, hij was leraar in 't Gesticht der Doofstommen en Blinden van Spermalie, te Brugge van 1885 tot 1894, leraar in St-Jozefsgesticht te Izegem van 1894 tot 1898, onderpastoor te Houtem (Veurne) van 1898 tot 1908. Hij

stond als pastoor te Zande, waar hij een nieuwe kerk opbouwde, van 1908 tot 1912. Op 22 oktober 1912 werd als als pastoor van Westkapelle plechtig ingehuldigd.

De Herder beleefde het benarde tijdstip van de Duitse oorlog. In oktober 1914 verschijnen te Westkapelle de eerste Duitse soldaten. Op 2 november treedt de eerste kommandant in bediening, gedurende vier lange jaren heersen soms schreeuwend onrecht en afstotelijk geweld: 't is een aaneenschakeling van alle slag van opeisingen, diefstallen, roverijen, huiszoekingen. Voegt daarbij de vernielende inkwartiering in de huizen ten dorpe en ten lande, zelfs in de scholen, ten dien gevolge gesloten, in de pastorie, in de onderpastorie; ook het pijnlijk en zo vernederend zedeloos gedrag van velen, en de betreuenswaardige verslapping der godsdienstbeoefening. De kerk blijft voor het uitoefenen van de Katolieke godsdienst open, doch dient meteen voor de Protestanten en om voordrachten te geven. Wekelijks wordt er voor de gesneuvelde soldaten een mis gecelebreerd en 's zondags de H. Kruisweg gegaan.

In oogstmaand 1914 staakt de Heer Paul Ketele zijn ambt van hoofdonderwijzer en wordt bij het Belgisch leger ingelijfd; voorlopig vervangt hem de Heer Jozef Bostoen. Intussen doet het gemeentebestuur al wat in zijn macht is om zijn verplichtingen ten opzichte van 't onderwijs der kinderen te kwijten.

Sedert maanden liep het onrustwekkend gerucht dat de vijand de religieuzen en ouderlingen uit het gesticht zou verbannen, eindelijk pleegt hij die hatelijke euveldaad op einde januari 1918 te midden van de gure winter. Zusters en ouderlingen van beide geslachten stuurt hij naar Brussel. Daar worden de kloosterlingen van de oude lieden gescheiden, die in verschillende gestichten hun intrek moeten nemen. Die onmenselijke uitzetting, de pijnlijke reis naar een onbekend oord, de verdere ontberingen, kost de dood aan dertig ouderlingen. Een enkele zuster zou het met de dood bekopen. Zuster Martiana (Helena Hostens), die op 2 november 1918 in de jeugdige ouderdom van 25 jaar en 5 maanden overleed. In 't ingaan van november 1918 keren vier zusters naar Westkapelle weder, om er het gesticht op te schikken. Een maand later volgen de andere en enige hunner kostgangers. Bijna allen waren in Westkapelle terug in nieuwjaarmaand 1919.

Het uur der verlossing nadert. Doch een laatste, de pijnlijkste beproeving, zal over de parochie neerkomen, binst de maanden september en oktober 1918. Wat de landman nog overblijft wordt opgeëist: rijtuigen, voeding, paarden, hoornvee; als wilde men de landbouw ten gronde toe vernietigen. Nog zal men de gemeente ontvolken: op 1 oktober, al de mannen van 16 tot 40 jaar, 's anderendaags deze van 40 tot 45 jaar, weinigen uitgezonderd, worden bij 't

geweld der Duitse bajonetten weggedreven. Waar naartoe, voor hoelang? Niemand weet het. In hoeveel huiskringen vloeien bittere tranen, omdat vader, zoon of broeder als banneling verplicht is weg te trekken. Doch de onrust is van korte duur, weldra keren de uitgedrevenen, 't zij alleen, 't zij in groepjes terug uit Lapscheure, Moerkerke, Eeklo, Gent, Eksaarde, Deinze. Enigen zelfs lukken erin, door de gelederen te dringen der legers van Duitsers en Verbondenen die langs de vaart van Schipdonk en op de boorden van de Leie slag leveren. De zucht naar 't geboortedorp en naar 't ouderlijk dak zegeviert over 't gevaar dat hun leven bedreigt. Onder de Westkapellenaren zijn er een klein aantal tot aan Willebroek voortgestuwd geweest; zij zijn gedwongen er onder de hoede van Duitse soldaten te werken. Zohaast de wapenstilstand getekend is, reizen zij naar huis.

Onder de bannelingen zijn er verscheidene door ziekte aangetast geweest ten gevolge van ontberingen en gebrek aan oppas. Een hunner, Alphons Stultjes, vader van twee minderjarige kinderen, na godvruchtigen gelaten de Heilige Ge rechten uit de handen van de Pastoor van Eksaarde ontvangen te hebben, stierf daar en werd er in november 1918 ter aarde besteld. Op 24 van dezelfde maand bezorgen de bannelingen van Westkapelle het celebreren ter parochiekerk van een mis tot zielelafenis van Stultjes.

Wellicht ook ten gevolge van de oorlog sterven te Westkapelle drie schoolzusters: Zuster Paula (Amelia Niklaus), uit Kortemark hier heengevlucht in oktober 1914, overleden de 15 juni 1916, in de ouderdom van 80 jaar en vier maand; Zuster Agatha (Cerena Verscheure), overleden de 19 april 1919 in de ouderdom van bijna 29 jaar; Zuster Crescentia (Emma Yperman), overleden op 5 mei 1919, oud 50 jaar 8 maand. Ter zaliger nagedachtenis tekenen wij de namen op van de helden van Westkapelle die tot verdediging van Recht en Vaderland op 't slagveld sneuvelden of in gasthuizen en krijgsgevangenschap stierven.

"Constant Beyne, August Hongenaert, Bernard Fockedeij, Camiel Devinck, Benedict Sobrij (gendarm), Cyriel Bossier, Julius Bouché, Renaat Braet."

Twee burgers van Westkapelle, Casimir Mombaliu en Victor Hongenaert, op bevel der Duitse overheid naar Duitsland overgevoerd, stierven in 't gevang.

Van 12 tot 18 oktober 1918 doortrekken overgrote benden Duitse soldaten het dorp Lapscheurewaarts. Het blijde langgewenste uur van de verlossing is geslagen! Op 19 oktober, al wat vijand is, trekt weg. Dezelfde dag doorloopt nu en dan een Belgisch soldaat per rijwiel de straten van 't dorp. Almeteens komt de eerste soldaat van Westkapelle aan, Amaat Neyts. 't Is een blijdschap zonder weerga, een prachtige bloementuil wordt hem aangeboden, allē werk staakt, de Belgische driekleur wappert aan de huizen, de klokken zingen hun

blijde lied. 's Anderendaags, zondag, na de hoogmis weergalmt het Te Deum door de tempelwanden, het gezegend danklied dat, sedert de bezetting, niet meer had weerklonken. Na het bitterlijden komt het diepontroerende verblijden!

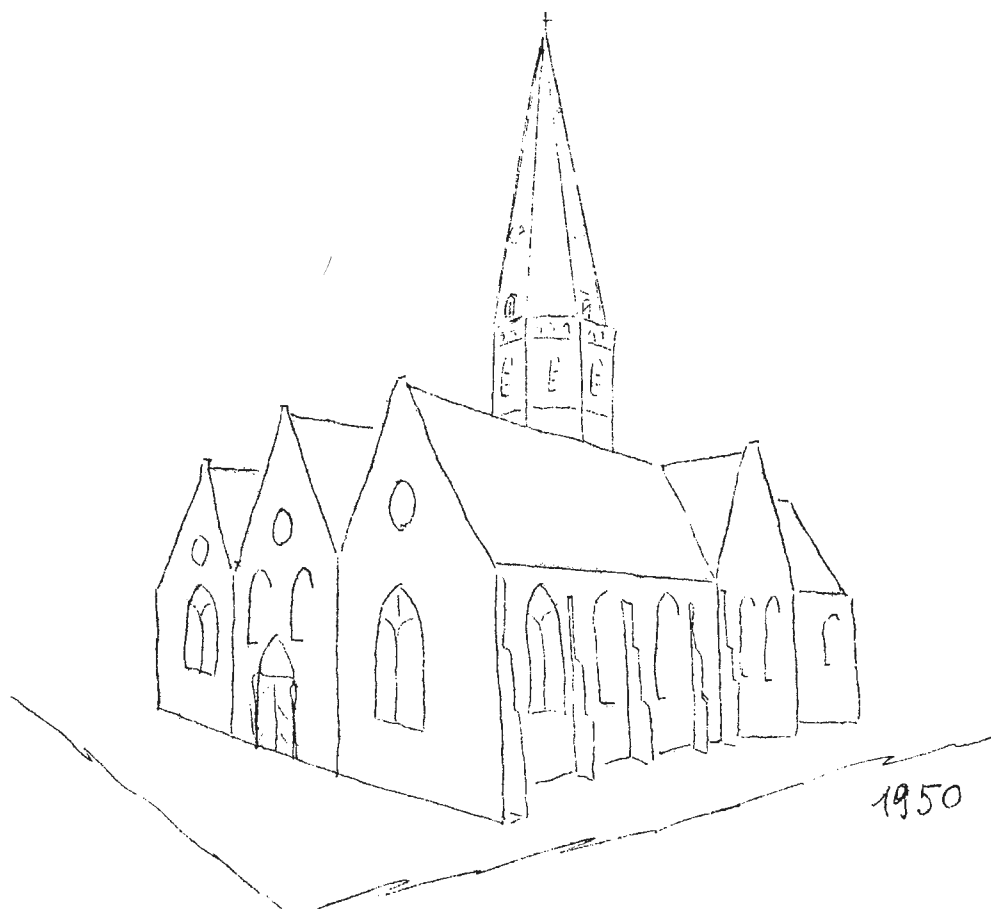
---oOo---

Toen Deken Jennyn, in het jaar 1640, de kerk en de parochie van Westkapelle bezocht had, schreef hij in het verslag van zijn dekanaal bezoek deze woorden neer: "Vix aliqua per Decanatum est parochia in qua omnia cum tante, pace et concordia fuint".

Dit is: "In gans de dekenij is bijna niet één parochie, waar zo grote vrede en eendracht heerst!"

Bij het eindigen van dit werkje dat wij aan de gezegende nagedachtenis wijden van de Paters Benediktijnen, de geloofszendingen die, met Kruis en Ploeg gewapend, de parochie van Westkapelle hebben gesticht, uiten wij deze wens:

Mogen Vrede en Eendracht er steeds door de loop der tijden heersen!

Not a ' s   e n   V e r a n t w o o r d i n g

1. Zie: Biekorf. Boek XVI, jaar 1905, blad. 205-208. Mingelwaren: De Sint-Niklaaskerk te Westkapelle bij Brugge R. D.(c) S.(chepper), opstel in zomermaand 1905 geschreven. Het stuk bevat beschouwingen aangaande de bouwvormen der kerk en haar onderdelen. Zij zou in de loop van de 13e eeuw, op twee verscheiden tijdstippen opgetrokken zijn.
2. De oriëntatie van de kerk is niet juist. Door oosten moet hier verstaan worden de kant van het hoogkoor en het hoofdaltaar; door westen de kant van de ingang aan de Dorpsstraat (N. Br. G.)
3. James Weale schrijft dat het hier aangeduide altaarstuk naar de Schilderwijze van Jan Maes is opgevat. Uit de kerkrekening vernemen wij de Jan Maes (16...-1677) ze zelf maalde.
4. Waeghe-scot of wagenscot = in het Engels wainscot, is fijn eikenhout ingevoerd van over zee (Noors ?) Nota Br. G.
5. Metalen d.i. bronzen.
6. De kerkrekening van 1625-34 op blad. 50 r° herinnert aan een testament van Anna Philips huisvrouw van Jan Wilfaert, waarbij zij aan de kerk 50 ponden groten schenkt tot het maken van een monstrans.
7. Jammer genoeg. Ook hier hebben de neo-gotiekers al dit schone renaissance-werk vergruisd (Nota Br. G.)
8. De kerkherstelling van 1636 tot 1640 zal denken wij, aan de kerk grote schulden berokkend hebben, daar zij later aan verscheidenen vele renteschulden, in de rekening van 1646-1652 aangeduid, te betalen had. Zie verder de nota waar de renteëisers opgesomd staan.
9. Nopens die herstelling lezen wij in de kerkrekening 1639-42: "De reparatie van 't huis vanden heere pastoor ende coster, staende op den Kerckengrondt met 't maken vande brouwerie vanden heere pastor bedraagt 34 pond 19 sch. 7 grooten" (Rek. 1639-42, blad. 78 r) Kerkarchief. - Ter zelfde rekening staan deswege de volgende posten: "Betaelt voor pannen ende veusten veroorboort ande brauwerie vanden Heere pastor. 9 schell. 8 grooten". blz. 73 r. - "900 verloode teghelkens verbesicht in 't pavement van platte camer in 't huus pastorael, 4 pond 5 sch. 6 grooten" (blad. 73 v°) - "in de kelder twee veinsters van borgoens" (bl. 73 v°) uit deze en voorgaande rekeningen vernemen wij ook dat 's Pastoors en 's koster's huizen met glei bedekt waren.
10. Men leze over dit onderwerp: Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuws Vlaanderen, verzameld door H. Q. Janssen en J. E. Van Dale- Middelburg, J.C. en W. Altorffer. 1859. Vierde deel, bl. 806 en zesde deel blad. 183, waar wij het merendeel onzer inlichtingen mochten putten.
11. Een blijde of blijde is een ballista of katapult: middeleeuws oorlogstuig waarmede zware stenen geslingerd werden. (Nota Br. G.)
12. Jacobus Meyerus - Annales Flandriae, ad annum 1405, fol. 222 - Zie ook: Cronycke vanden Lande ende Graefscepe van Vlaanderen, door J. Nicolaes Despars, Brugge 1840. Derde deel, bl. 193-194. Doch de schrijver handelt niet over de vernieling van de toren van Westkapelle noch over de heropbouw.
13. Vidimus door Burgemeesters, Schepenen en Raden der stad Brugge op 28 april 1410, verleend aan een saarter van 26 febr. 1409 (n.S. 1410) van de Raadslieden van de Hertog van Burgondië, Jan zonder Vrees, Graaf van Vlaanderen op de rug staat: van den penninghen van den torre van Waestcapelle.
14. Dit naervolghende es de voorwaerde ende oordenanche vanden werke vanden torre te Waestcapelle... 25n dach van wedemaend 1410.tmetse werc. Volgt stuk 4 handelende over metsel- en ijzerwerk, schaliedak... Stuk 5 handelende over 't schaliedak. Stuk 6 geeft de opgave op van ontvangsten en uitga-

ven tot 26 sept. 1412. Daaruit namen wij de aanhaling over: "De toren van Waestcappelle... verklaard staat" welke wij in moderne schrijfwijze vertolken. Stuk 7 handelt nogmaals over ontvangsten en uitgaven alsook stuk 8 waar de aandelen van Gent, Brugge en Ieper ten minste ten dele vermeld staan. In stuk 9 wordt de schuld aangeduid van Ieper, Gent, Brugge en 't Vrije voor de torenopbouw. Op het keerblad komt een nadere bepaling van de verscheidene uitgevoerde werken, met de naam der meesters werklieden en de opgaven van hun loon.

15. Uit de teksten blijkt nergens dat de toren van Westkappelle in de middeleeuwen een vuurbaken was. Juist het tegendeel: een houten spits van 20 m was wel zeer ongeschikt om daarin vuur te maken. 's Nachts werd weinig of niet gevaren. Wel was die hoge toren over dag, voor al wie het Zwin naderde, een ware baken waarop de scheepslieden zich konden richten als ze die zagen samen met O.L.Vrouw van Kadzand en Sint-Anna-ter-Muiden b.v. (Nota van Br. G.)
16. In de stadsrekening van Damme 1409-1410, op blad 15 verso, leest men: "Den 8n dach in laumaent, Pieter Blauvoet, ghesent te Brugghe, omme te betalene Jan Bortoen der stede deel vanden torre van Waestcappelle, 8 schellingen parisis".
17. Voegen wij hier bij dat Bouwmeester Depauw, bij de heropmaking van de toren in 1908 streng de bouwvormen en afmetingen van de oude toren, door de Engelsen vernield, gevolgd heeft. Een tekening immers van de reus van eertijds was ook in het Stadsarchief van Ieper bewaard. Het document werd er gevonden door de Heer Karel Deflou, archivaris der Provincie, en op 19 dec. 1903 door de Heer Alphons Naert, bouwmeester-opziener van West-Vlaanderen aan de Gouverneur toegezonden.
18. Etat bénéficial de la Flandre et du Tournaisis au temps de Philippe le Bon (1455) par Joseph Warichez. (Analectes) pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique. Année 1909, page 467. Waescapella.
19. Heer James Weale, bekende oudheidkundige, schrijft dat de autaatfel de Aanbidding der Herders verbeeldde, een hoogte mat van 3ml5 op een breedte van 2m05 en geen kunstwaarde bezat, ter gelegenheid van de Kerkherstelling in 1908-1909 bewrocht, verdween het autaarstuk. Het werd mogelijks verkocht om met de opbrengst de bemeubilering der kerk te betalen.
20. Zij liggen in de Wateringen van Groot-Reygaertsvliet, Eyensluis, Greveninge, 's Heer Bazelishouck en Volkaertsgote. Volgens de Rekening van 1646-1653 stonden alstoen ten laste van de Kerk vele renten te betalen. De renteschuldigen waren: De Poorte van Ter Doest (abdij Lissewege), 't clooster van Margnette (te Brugge), de cappelrie van St. Michiel te Meessen, de abdie van nieuwen Plante te Yper, de Foraniteyt van St. Donaes, het clooster der Jacobinessen, te Brugge, de Kercke van Knocke, de Poelrente van St. Lenaert te Dudzeele, de Cappelrie van St. Donaes, de Brieven van Roeyen, de Hornesse rente te Houcke, de Kercke van Houcke, de Brieven Aertrycke, de onse Vrouwe messe in Westcappelle, de Disch van Westcappelle, de Pastorie van Houcke, de Kercke van Heyst, de Obedientie van St. Donaes, de Kercke van St. Anne ter Muyden, de Prebende van St. Salvators, de onse Vrouwe messe in Heyst, de onse vrouwe messe in Ramscappelle.
21. Wederbück, wederbuuck, van weder, weer = schaaap en buikt. - Buuck, Buyck is romp (lichaam zonder hoofd, armen en benen). Een wederbuuck is dus 't middenste van 't schaaap, zonder kop noch p oten. Misschien ook volgens 't hedendaags scheiden der dieren, gans het onderste, vetste deel van de buik der beeste (uitleg mij bezorgd door Z. E. H. Kan. Duclos) ook: Oudemans. Bijdrage tot een middel- en oudnederlands Woordenboek VII. 880-881 en II. 848.
21. Vervolg: Volgens het Middelnederlands Woordenboek is een buuk de helft van een geslacht dier, vooral van een schaaap, d.i. een weder of hamel. Vergelijk met de gifte in 1509 door Pieter van Cassele. Een hoed was te Brugge

omtrent 1 3/4 Hl; een halve hoed was dus rond de 100 kg en een vierTEL iets van rond de 50 kg (Br. G.)

22. Verkoren maandag of verloren maandag of verzwoeren maandag, was gewoonlijk de maandag na Driekoningen. Midwinter is Kerstdag. Hier wordt wellicht de maandag na Kerstdag bedoeld (Nota van Br. G.)
23. Zo wordt het tafereel beschreven door James Weale. Bij de herstelling der kerk tussen 1908 en 1909 bewrocht, verdween het schilderij uit de kerk en werd wellicht verkocht om met de opbrengst de aan te kopen meubelen der vernieuwde kerk te betalen. Toen de beroemde oudheidkundige de kerk van Westkapelle (in 1860 ?) bezocht, was het O.L.V. altaar, in de noordbeuk met een schilderij door de befaamde Brugse schilder Jan Antoon Gaeremyn (1712-1799) gemaald, versierd. Het mat een hoogte van 2m10, een breedte van 1m78. Het was een namaaksel van een tafereel van P.P. Rubens, te Antwerpen bewaard, de Hemelvaart van Maria verbeeldende. Dezelfde oudheidkundige verhaalt ook dat hij voor de deur van de herberg "In Roozendaale" een oude altaarsteen vond met vijf ingekapte kruisen. We vonden insgelijks een overgrote altaarsteen met de vijf kruisen voorzien, buiten en ten gronde liggende in 't Gesticht der ouderlingen. Is het de steen die van Roozendaale naar daar overgebracht werd ? Vergeten wij niet bij te voegen dat de altaartafel "de Hemelvaart van Maria" tot nu toe in voormeld gesticht bewaard blijft.
24. Betaelt Jan Schokaert omme 't maecken van 't peertstal, een cribbe, risteel, afbreyckselen met deylen, enz. in 't pastoreel huus... 13 p. 10 Sch. par. (Kerkrek. 1636-39, blad. 69, r^o)
25. Zie daarover: *Analectes pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique*. Tome VI, page 82. "Erfachtig pastor" = curé propriétaire, prosbyter possessor, curae pastoralis, pastor proprietarius. De plaatsvervanger of stedehouder noemde "mercenarius". Rond den Heer, Ve jaar, blad. 32.
26. *Suppliques de Clément VI (1342-1352)*. Dom Ursmer Berlière. Rome 1906., n° 490, blz. 109 en 1465, blz. 393 en nota.
27. *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 3e série, tome V, blz. 175.
28. *Inventaire Analytique des divers Camerales des Archives Vaticanes*. 1389-1500. D. Ursm. Berlière. Rome. Institut Historique Belge. 1904, nrs 374, 375, 379, 411, 497, 543.
29. Paesbert = tabella pacis, in het Duits Küssstäbelchen en in 't Westvlaams kusspaan. Het blad dat wordt gekust, dat men de paes of paesis of pax geeft bij de offerande (Nota Br. G.)
30. *Analectes pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique - Troisième Série*. Tome V.
31. *Inventaire analytique des divers Camerales des Archives Vaticanes* par D. Ursmer Berlière, O.S.B. Rome 1906, n° 695, p. 151. Akt van 12 april 1475. Op.cit. D. U. Berlière, n° 709, p. 153, Akt van 20 april 1476. Archives du Couvent de St. Agnès (à Damme) (Staatsarchief Brugge) Sanderus Flandria Illustrata, II, p. 68.
32. Rond den Heerd Boek II, blz. 339.
33. Het komt ons voor dat Z. E. H. Opdedrinck wel eens de verkeerde opvatting aankleeft alsof het Protestantisme bij ons van over de tegenwoordige rijks-grens gekomen is. De "ketterse" leer kwam van uit de Zuid-Westhoek van Vlaanderen naar het noorden toe en vond zeer veel aanhangers in de kust-streek. Niet vreemden, maar de mensen van de streek hebben als "geuzen" de kerken van Dudzele, Lissewege, Westkapelle e.a. verwoest. De lieden van Sluis en Oostburg waren niet minder, maar ook niet meer Rooms of Hervormd. Pas na het vastleggen van de grens in 1664 werd die hoek van Vlaanderen grotendeel definitief Calvinistisch. Door de militaire verovering van Alexander Farnese in 1584-87 werd Westkapelle weer "katoliek". (Nota v. Br. Gaëtan)
34. H. Q. Janssen. De kerkhervorming in Vlaanderen, Arnhem, J.W. en C.F. Swaan 1868. Ie Deel, passim. Janssen schrijft "Tilmanus Cupus", onze rekening : Cuupius.

35. H. Q. Janssen, op.cit. IIe deel, bl. 97 en 449.
36. Id. blz. 448.
37. *Analectes pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique*. Tome III. 1866, blz. 226 en vgl.
38. L. Gilliodts van Severen, *Cartulaire de l'ancien Consulat d'Espagne, à Bruges*. IIe deel, blz. 568 en 569.
39. *Analectes, etc.* op. cit. T. III, année 1866. Rapport adressé au Souverain Pontife par Denis Christophori, évêque de Bruges, sur l'état de son diocèse, en 1628. Blz. 66 en 67.
40. Ghehrempt is gegrimd of gegrimmeld, d.i. gestippeld of gevlekt, sprekende van koeien, b.v. Op andere plaatsen gebruikte men het woord ghegreint. Volgens de konteksten betekent dit liefst: hoog rood, met bloemen gevlekt. Die betekenis past hier goed bij de wollen gordijnen die moesten dienen voor het altaar van de H. Geest. (Nota Br. G.)
41. Handschrift in 't Staatsarchief te Brugge mij door Z. E. H. Duclos bekend gemaakt.
42. Zie: St. Anna ter Muiden, beschouwd als plaats, sedert het ontstaan der stad in 1241, en als christelijke Gemeente, van de aanvang der XVIIe eeuw tot op onze dagen, door H. Q. Janssen. Middelburg, Van Benthem en Jutting, 1850, bl. 88-111. *Antheunis van Halle (1585-1594)*.
43. De "crickhoudere" was te Brugge wat men op andere plaatsen ook amman of scout noemt: een hoger beambte van het gerecht of de vierschare. Men spreekt van "de scepenen ende den crichoudere". (Br. G.)
44. Voor de huwelijksverbintenissen, het boek van de kerk van Westkapelle, gekocht voor 8 schellingen, de 12 juli 1609, door M. Hieroen Vanders, baccalaureus in de godgeleerdheid, pastoor aldaar. (Br. G.)
45. *Vir gravis et doctus licet non tantus concionator.*
46. Registers van St.-Bertenskerk te Poperinge.
47. De bekende Pastors van Sint-Gilles, te Brugge, 1311-1896. Kanunnik E. Rembry. Brugge, 1890-1896. Blad. 88-121. Rond den Heerd VIe jaar, blz. 218.
48. Nota uit het werkje overgenomen, blad. 14 v°, artikel 39, in het kerkarchief van Westkapelle bewaard. Het werkje zelf vonden we niet weer. Zie ook Janssen: St.-Anna-ter-Muiden, beschouwd als plaats.
49. Genuine betekent: oprecht, openhartig, onvervalst. Als wapenspreuk zou dit hier klinken: Recht voor de Vuist! (Br. G.)
50. D.O.M. Sepulchrum R^{di} D. Guilelmi Jennin, Pastoris Vigilantissemi in Waestcappelle ab an° 1636, poete Subtilis et famosie Concionatoris qui fuit magnus Dei paroe Cultor. Vivere desit die 12 mensis Decembris anni 1673. Requiescat in pace.
51. E. Rembry, op.cit.
52. *Acta Episcopalia Brugens. Regist. XXVII, fol. 24 et 25.*
53. D.O.M. I.C.E. Reverendus ac venerabilis Dominus Joannes Coene theologie baccalaureus Christianoe anno XXXVII nomis maii in breve tempora multa tredicim annorum spatio vigilantissimum parochioe hujus pastorem Sibique Subjectos eloquentia coelestis doctrine pabulo pavisset verbo quam potens ejus apprecare qui ad erudit multos coelo fulgeat perpetuas oeternitates et oeterna requiescat in pace.
54. De grens van 1715 liep van het Fort St-Donaas naar de tegenwoordige sluizen van Heist. De grens van 1718 volgde de Cantelmolinie, stak over naar de route bij het kapelleke aan de Grave-Jansdijk en vandaar naar het Fort St-Pol (Nota Br. Gaëtan).
55. (Hic jacet) Rev. Dominus Joannes Baptista Coulmon hujus pagi pastor vigilantissimus et dilectissimus omnibus affabilis et amabilis qui vivere desiit 29 martii 1718 tu viator pie precare ut Deo dilectus et hominibus ejus memoria in benedictione Sit et perpetua. R.I.P.
56. Wij weten nochtans dat hij bestond, daar het opschrift bewaard is.

Aensien doet ghedencken
 Als Aensien gedencken doet
 Dan syn de zercken op de graeven goet
 Pioe memorioe
 Hier light het lighaem van Jacob Byntyen
 Die was gebooren in dit terreyn
 En priester synde is hier geworden Cappelaen
 En naer ses jaeren als pastor is blijven staen
 Heeft in dien staet geleefd 41 jaeren
 Ridt den Heere dat hij wilt syn siele spaeren
 Obyt 26 may 1788
 AEtatis suoe anno 75
 AEtterna requiescat in pace. Amen.
 Peyst oock te sterven.

Hier hebben wij, dunkt ons, een eigenhandig opstel van Pastoor Bynteyn omdat de eigenaardige vorm met de gemoedstemming van de herder schijnt in verband te staan.

57. Een leger van Jozef II was in de streek. De keizer wilde het Barrière-Traktaat ongedaan maken. De soldaten verjoegen zonder veel moeite de wachtposten van Fort St-Pol en Fort St-Donaas, en Jozef II herstelde de grens (praktisch dezelfde als nu) van 1664. Een paar maanden later in 1784, liet hij beginnen met het Nieuwe Hazegrasfort (Nota Br. Gaëtan).
58. Kerkrekening 1752-53 - Kerkrekening 1755-57.
59. Een eeuw later in 1882, bedreigde het Staatsbestuur de parochie met het verlies van zijn onderpastoor. Aanstonds, nog eens met welslagen, richtten de parochianen en de Gemeentekiezers een smeekbrief tot de Voorzitters en de Leden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers en van de Senaat.
60. In dezelfde registers komen de namen voor van twee desservitors van het deel van St-Anna-ter-Muiden dat in de Kastelrij van 't Brugse Vrije lag en de naam droeg van St.-Anna-ten-Vrijen: E. H. J. B. van Iseghem en E. H. C. de Jonckheere. Hoger reeds, tijdens Pastor Hieronymus Vanders, in 1609, werd St-Anna-ten-Vrijen aangehaald.
  - a. E. H. Lodewijk Bernard Vermeulen, van Brugge, hulppriester van Westkapelle en bedienaar van St-Anna-ter-Muiden in 1780, onderpastoor te Koekelare, gedurende 32 jaar pastoor van Assebroek, daar op 24 nov. 1825, op de leeftijd van 72 jaar overleden.
  - b. E. H. Laurens Cesar Godderis van Lichtervelde, hulppriester van Westkapelle en bedienaar van St-Anna-ter-Muiden in 1780, pastoor van Eeklo gedurende 28 jaar. Daar op 31 oogst 1821 op de leeftijd van 70 jaar overleden.
  - c. E. H. Niklaas Bavay, geboren te Brugge in 1749, hulppriester van Westkapelle, kapelaan in Ste-Walburgakerk in 1800, als pastoor overleden te Maria-kerke op 24 februari 1818.
  - d. E. H. Petrus Joannes Rommelaere, geboortig van Brugge, in 1781, coadjutor van Westkapelle en desservitor van St-Anna-ter-Muiden, 3 jaar pastoor van St. Salvators en 27 jaar van St-Donaaskerk te Brugge. Daar de 11 april 1824 op de leeftijd van 65 1/2 jaar verscheiden.
  - e. E. H. Petrus Joseph Verlinde, op 15 januari 1750 te Beveren bij Roeselare geboren, hulppriester te Westkapelle in 1782 en 1783, onderpastoor te Rumbeke van 1788 tot 1793, pastoor van Oedelem. Daar op 13 april 1800 overleden.
  - f. E. H. Frans Antoon van Maldegheem, te Eeklo op 28 juni 1758 geboren, priester gewijd in December 1782, twee maanden hulppriester te Westkapelle, onderpastoor op St Gilles te Brugge in 1783, te Roeselare in 1786, pastoor te Uitkerke in 1791, te St-Maartens, te Kortrijk in 1802, in zijn bed doodgevonden op 25 oogst 1833.
  - g. E. H. Karel van Damme van Eeklo, er op 6 okt. 1758 geboren, hulppriester

- te Hoeke, in 1783, te Westkapelle in 1784, meteen desservitor van St-Anna-ter-Muiden; pastoor te Hooglede 4 jaar, te Westrozebeke 21 jaar, daar de 8 juni 1824 verscheiden. Hij was onderpastoor geweest te Wingene 9 jaar, te Westkapelle 3, te Koolskamp 2.
- h. E. H. Pieter Jacob Coopman, van Rumbekke, hulppriester te Westkapelle in 1784, onderpastoor te Kaprijke; pastoor te Stalhille 28 jaar. Daar op 2de april 1829, op de leeftijd van 79 jaar en 4 maand overleden.
- i. E. H. Renier van Nieuwerburgh werd in 1784 coadj. te Westkapelle (Em. De Sutter-David, 17 nieuwstraat, Tielt. Correspondent voegt erbij: deze was oud-oom van mijn moeder.
- j. E. H. Jan Baptista Lucq, van Brugge, in 1786 coadjutor van Westkapelle en desservitor van St-Anna-ter-Muiden, kanunnik in O.L.V.-kerk te Brugge, 20 jaar pastoor te Kortemark, aldaar op 10 juli 1822 in de ouderdom van 65 jaar overleden.
61. In die eed stond "Je jure la haine à la royauté" en een katoliek kan niet onder eed beloven te haten.
Wij geven de levensschets van deze Eerw. Heren, zoals die door J. Opdedrinck werd opgesteld, in bijlage achteraan (Br. G.)
62. Pattyn, priester. Jacobus Vincentius de Neve van Eecloo, 2e uitgave 1896. Drukkerij P. François, Eecloo.
63. In het officieel verslag aangaande die verandering door de Franse oproermaker Fabre d'Eglantine op 3 brumaire jaar II der Republiek opgemaakt, lezen wij: "De dagtekening der maanden en dagen moeten de voortbrengselen der aarde, de bloemen en groensels herdenken, om in plaats van bijgelovige gedachtenissen de uitvindingen der menselijke Rede te stellen en de invloed van het priesterschap door de waarheid der natuur te vervangen, immers: "De Kalender met namen van uitzinnigen, luieriken paters vervuld, was voor vrije mannen niet betamende", zo luidt de officiële tekst. Hoe lasterend en hoe dwaas!...
64. Op de decadi (tiende dag) de zogezegde Franse zondag, waren de burgers verplicht op straf van boete, hun huizen met een driekleurige vlag te versieren.
65. L. Mathot (Van Ruckelingen). De troevele tijd- België onder de Franse Republiek 1792-1799. Antwerpen 1889 - Frans de Potter. Onder het schrikbewind 1798. Gent, Vanderpoorten 1898.
66. Hij was ook desservitor van St.-Anna-ter-Muiden in 1796, 1797 en 1798, later desservitor van Westkapelle van januari 1801 tot januari 1803. Benevens E. H. Lebeke, vonden wij nog op de kerkregisters aangetekend de namen van enige andere priesters die in 1796 aan de parochie van Westkapelle dienst bewezen; E. H. C. Maesele, desservitor van St-Anna-ter-Muiden, in januari; E. H. C. van Kerckhove, recollet, in maart; E. H. J. B. Devos, ook in januari.
67. Door een wet op 18 germinal, jaar X der Republiek (8 april 1802) werd de openbare beoefening van de katolieke Godsdienst hersteld.
68. Registres des Biens Domaniaux. Section Westcapelle (Staatsarchief, Brugge)
69. Lees het werkje: J. O. Geschiedkundige Snipperingen uit Hoeke's verleden en heden. Brugge, P. van Cappel-Mistiaen, blz. 43 en volgende
70. Tijdens de herstelling en vergroting van de kerk, verdween de grafzerk van Pastoor van Waesberghe. Het opschrift werd voordien afgeschreven; hier volgt het: D.O.M. Hier vooren ligt begraven Den zeer Eerw. Heer Mr. Petrus Antonius van Waesberghe Zoon van dhr. En Mr. Norbertus Ant. En van Joff. Theresia Petronella Vanden Berghe, geboren te Gend Pastor van Houcke en Westcapelle Ten tijde van 31 jaeren, alhier overl. den 30 september 1815 In den ouderdom van 71 jaer en 11 dag. Voorts Joff. Theresia Carolina van Waesberghe overl. zuster van den voorzegden Hr Pastor 27 7ber 1820, oud 71 jaer. R.I.P.
71. Kerkrekening 1827.

72. Kerkrekening 1832 (Gemeentearchief)
73. Journal historique et littéraire. Tome III, p. 300 en 301.
74. Biekorf 1905. Boekdeel XVI, blz. 205-208. De Sint-Niklaaskerk te Westcapelle bij Brugge. R. D.(e) S.(chepper). Brugsch Handelsblad, 25 oogst 1906. De kerk van Westcapelle, A.V.(an de Velde). Kunst, Boekdeel VII, 1903, blz. 122. Kerk en kerktoren van Westcapelle (C. Van de Poele), overgenomen in 't Getrouwe Maldeghem. Bien public. La tour de Westcapelle (K. de Flou). Gazette van Brugge. Langs de zee kust XLVI. Westcapelle. Bien Public: Un des anciens phares de la Flandre, 28 oct. 1906. Patrie: L'église de Westcapelle, 11 oct. 1906, overgenomen uit de Chronique des Travaux Publics. Annales de l'Emulation 1905, p. 220. Restauration de l'église de Westcapelle, 1906, p. 469-471. De Kerk van Westcapelle
75. Burgerwelzijn. De kerk van Westcapelle.
76. Het bestek der kerkherstelling en vergroting beliep tot de som van 105.384 fr. 65 ctm. De volledige kosten de som van 118.401 frs 50 ctm. Vergeten wij niet aan te tekenen dat, tijdens het bestuur van E.H. Lagace, de pastorie gans hersteld werd. De kosten bedroegen 46.814 frs 57 ctm.
77. Voor de oorlog stonden te Elverdinge zulke zeven statiën, er door wijlen pastoor Billiau opgemaakt. De toeloop naar Sint Livinus was er zeer groot, vooral op St-Pietersdag, toen duizenden bedevaarders naar Elverdinge stroomden.

B I J L A G E I. - Drie heldhaftige Priesters.

Eerw. Pater Nicolas Le Begghe van het klooster der Geschoeide Carmelieten van Brugge, geboren te Hoegaarde in 1749. In 1795 gevangen en opgesloten. Wat later met hem gebeurde vonden wij niet.

E. H. Joannes Balduinus de Bay. Geboren te Brugge, op 12 juni 1758, studeerde te Leuven, werd priester op 21 december 1782, stond als onderpastoor te Westkapelle, te Wenduine, te Dudzele en kwam op 6 oct. 1796 als Regent aan het hoofd der Bogaardeschool te Brugge. Hij weigerde de kinderen van de school naar de vergaderingen der Jacobijnen te leiden en naar de tempel van de godin der Rede (Ste-Walburgakerk), en werd op 22 januari 1798 afgezet. Om weigering van de eed aan de Schismatieke Grondwet, vatten de gendarmen op 10 maart om vier uur 's morgens hem aan en sloten hem in 't gevang op, waar dezelfde dag nog 18 onbeëdigde priesters toekwamen.

De 3 april werden zij naar Rijsel gevoerd en er in de St-Pieterstoren opgesloten. Op eerste Paasdag 8 april reisden zij naar Douaai en vandaar, langs een twintigtal gevangenen, naar Rochefort. De Bay scheepte er in op de ponton "La Charente": een afschuwelijke kerker wiens naam aan allerlei lijden en wrede ontberingen herinnert. Op 16 oktober landde hij in de wildernis van Gonomama aan, in gezelschap van 119 priesters, waaronder zestien Belgen. E. H. de Bay voelde kort na de ontschepping zijn krachten begeven en ontving de H. Olie. Intussen heerste daar een besmettelijke bloedloop, die ook de verbannen priesters aantastte en er enige ten grave sleepte. De bevelhebber der Kolonie nam het besluit de overlevenden naar een gezonder oord, Sinnamary, over te brengen. Onder hen was de onderpastoor van Westkapelle. Daar een onvermijdelijke dood hem voor de ogen zweefde, besloot hij te ontvluchten. In de nacht van 11 op 12 mei ontsnapten acht Belgische en vier Franse priesters, en na door bossen en poelen gedoold te hebben, bereikten zij Nederlands Guyana. Vandaar zetten zij naar Engeland over en landden op 21 oogst te Liverpool. Ondertussen was een gematigder Bestuur aan het hoofd der Republiek gekomen. De zucht naar hun vaderland dreef de bannelingen aan, hun reis voort te zetten. Op 20 april 1800 verlieten zij Londen, vaarden naar Bremen en keerden langs Duitsland naar Vlaanderen weder. In novem-

ber 1800 zag E. H. de Bay zijn geliefde Brugge terug. Hij zelf heeft over zijn lotgevallen als priester-banneling een merkwaardig omstandig verhaal geschreven onder de titel: "Ballingschap van den Eerweirden Heer Joannes-Balduinus De Bay, naer de Fransche Guane in Zuyd-America, ten jaere 1798". (1) Een tweede boekje uit het oorspronkelijk werk geput, zag in 1843 het licht. (2)

Toen de vrijheid van godsdienst en de vrede aan de Kerk teruggeschonken waren, bekwam E. H. de Bay, in januari 1803, de onderpastorie in St-Salvators. In december 1808 ontving hij de herdersstaf van St-Annaparochie en op 11 september 1825 deze van Sint-Jacobskerk, in zijn geboortestad. Hij genoot de beloning van zijn lijden en strijden op 7 juli 1835. Hij had de leeftijd van 77 jaar bereikt.

E. H. Joannes Franciscus Lebeke, geboren te Roeselare, ten jare 1759, in 1785 hulppriester van Pastoor Bynteyn te Westkapelle. Desservitor der parochie van Heist, van oogst 1788 tot juni 1789, na het afsterven van de Herder Ignatius Bockstael. Hetzelfde jaar 1789, onderpastoor te Vladslo. In 1796 keerde hij naar Heist weder, als opvolger van E. H. Pastoor Frans Bouckaert, die naar de parochie van Aartrijke overging. In 1803 bekwam hij de herdersstaf der parochie Oostnieuwkerke waar hij in 1807 overleed. Naar het voorbeeld zijner medebroeders der omliggende parochiën, weigerde de dienstdoende pastoor van Heist, J.F. Lebeke, de eed van trouw aan de Grondwet van 't Franse Schrikbewind. Doch met de medewerking van enige zijner parochianen, gelukte het hem aan de vervolgingen tegen de onbeëdigde priesters ingespannen, te ontsnappen. Op welke wijze de parochianen van Heist tot de vrijheid van hun herder medewrochten, vermochten wij niet te achterhalen.

De Beloken Tijd (1798-1802) was aangebroken. De pastoor van Westkapelle leefde in ballingschap. De herder van Ramskapelle, Adriaan Geleyns, was verdoken en misschien van zijn kudde verwijderd. De pastoor van Knokke was verplicht geweest zijn priesterkleed af te leggen om aan de strikken der vervolgers te ontsnappen. Pastoor Lebeke leefde op vrije voeten. Te Knokke doopte hij 81 kinderen, binst de tijd dat de kerk er gesloten was, vanaf 1798 tot 1802; te Westkapelle diende hij het H. Doopsel toe aan al de kinderen daar tussen 29 maart 1798 en 24 mei 1800 geboren. Voor Ramskapelle zijn wij nopens de priesterlijke arbeid door Pastoor Lebeke bewrocht, niet ingelicht. Intussen wijdde hij zich aan de zorgen van zijn eigen kudde te Heist. Laten wij hier aan toevoegen dat hij er, in 't bedienen van het H. Doopsel, door twee geneesheren, Dominiek de Craecke en Michiel Mayer (3) bijgestaan was.

---

(1). Gedrukt te Brugge bij Felix de Pachtere. 1837.

(2). Den balling of waer verhael van het ballingschap, de onheylen, ontsnapping en redding van den Eerw. heer Joannes-Balduinus De Bay en eenige andere geestelijke van Belgie. 1798 en 1799. Gent, J. Rouseau, Boekdrukker, bij het Groot-Beggijnhof.

(3). Michiel Mayer was toen geneesheer te Westkapelle.

B I J L A G E II. - De gekende Onderpastoors.

Volgaarne zouden wij de volledige lijst van de Onderpastoors van Westkapelle opgeven. Maar de bewaarde oorkonden lichten ons enkel enigermate in nopens hen die sedert iets meer dan een eeuw in deze parochie hun ambt uitoefenden. Van de enige gekenden uit de vroegere eeuwen gaven we reeds de namen op: Petrus de Serrone (1343), Petrus Pype en Victor van Zwavenarde (1455), Jan Vercuut (1569), Petrus Costers (1758), Joannes Balduinus de Bay (1783).

- 1787 E. H. Joannes Baptista Lucq, te Brugge geboren, desservitor te St-Anna-ter-Muiden, kanunnik in O.L.V.-kerk te Brugge, pastoor te Kortemark gedurende 20 jaar, er op 10 juli 1822 verscheiden, oud 65 jaar.
- 1797-1798 E. H. Joannes Baptista Vervisch, reeds aangehaald.
- 1803-1804 E. H. Petrus Joseph D'Hondt, op 26 okt. 1769 te Rumbeke geboren, priester gewijd te Emmerich-aan-Rijn op 14 okt. 1800, desservitor te Snaaskerke 1801, hulppriester te Kachtem 1802, onderpastoor te Westkapelle 1803, te Maldegem 1805, pastoor te Aardenburg 1811, te Wingene 1818, te Beklo 1824, er op 20 juni 1831 gestorven.
- 1806 E. H. Petrus de Leye, pater Angelus van 't Brugse capucienenklooster, pastoor te Schore, overleden op 5 nov. 1822, oud 52 jaar.
- 1810-1815 E. H. Joannes Joseph De Meester, pater Donatianus van 't Gentse Recolettenklooster, te Brugge geboren, 11 jaar pastoor te Lapscheure, waar hij op 10 april 1826 op de leeftijd van 58 jaar overleed.
- 1815-1822 E. H. Karel Emmanuel Grijson, in januari 1780 te Zillebeke geboren, onderpastoor te Westkapelle en desservitor te Hoeke, dan in 1822 pastoor te Vlissegem waar hij op 28 juni 1853 verscheidde.
- 1822-1826 E. H. Constantin van Alfaene, van Melsen, opvolgentlijk onderpastoor te Westkapelle, te Kachtem, te Petegem bij Deinze, te Moen, te Zarren, geestelijk koster in St-Pieterskerk te Ieper, in de leeftijd van 54 jaar op 1 februari 1845 te Anzegem gestorven.
- 1826-1829 E. H. Frans Jan Devers, van Brugge, opvolgentlijk onderpastoor te Westkapelle 1826, in St-Maartenskerk te Kortrijk 1829, te Aartrijke 1832, te Oudenburg 1836, pastoor te St-Baafs-Vijve, waar hij op 4 januari 1854 stierf.
- 1829 E. H. Jan Karel Frans de Lombaerde, geboren te Brugge, onderpastoor te Westkapelle, in de O.L.V.-kerk te Poperinge, pastoor te Zande, overleed er op 7 januari 1860 in de leeftijd van 56 jaar.
- 1833 E. H. Pieter Moerman, op 6 februari 1806 te Anzegem geboren, onderpastoor te Westkapelle, te St-Denijs, in St-Maartenskerk te Kortrijk, pastoor te Lendeledede, er op 6 februari 1877 overleden. Zeer Eerw. Heer Kanunnik Tanghe verhaalt dat onderpastoor Moerman een zware en welluidende stem had en zeer schoon zong. Monseigneur Boussen kwam het vormsel toedienen te Westkapelle en hij die soms zo vals zong, was door het prachtig gezang van E.H. Moerman getroffen; ook wat later benoemde hem de kerkvoogd als onderpastoor te Kortrijk.

- 1833-1840 E. H. David van Poucke, van Koolskamp, onderpastoor te Westkapelle, te Zwevezele, te Wielsbeke, en te Zonnebeke, dan zeven jaar pastoor te Gijselbrechtegem, tien maand proost te St-Jelijns onder Langemark, vijf jaar pastoor te Bekegem, hij stierf te Kortrijk op 16 december 1864, oud 67 jaar.
- 1840-1859 E. H. Eduard Lodewijk Gravet, van Roeselare, er op 20 maart 1809 geboren, priester gewijd te Brugge op 23 februari 1839, kapelaan in St-Salvators hoofdkerk, onderpastoor te Westkapelle 22 januari 1840, kapelaan op 't Brugs Kerkhof 19 januari 1859, onderpastoor te Wielsbeke 7 november 1862, gaf zijn ontslag op 28 september 1867 en ontsliep in de Heer te Aalbeke op 17 maart 1889.
- 1859-1863 E. H. P. J. Nuttin
- 1863 E. H. V. Vanderougstraete
- 1884-1886 E. H. Alphons de Praetere, geboren te Ruislede op 28 maart 1857, onderpastoor te Westkapelle en te Harelbeke, pastoor van Wielsbeke sedert februari 1912.
- 1886-1898 E. H. Hendrik Joseph van Staesselle, op 30 maart 1857 te Veurne geboren, op 11 juni 1881 priester gewijd, hulppriester te Ieper en te Kanegem, onderpastoor te Westkapelle en te Adinkerke, daar op 19 oogst 1898 in de Heer ontslapen.
- 1898 E. H. Theophiel De Wilde, geboren te Diksmuide, werd onderpastoor te Westkapelle op 19 februari 1898 en stierf er op 13 oktober van het zelfde jaar.
- 1898-1911 E. H. Ferdinand Kint, op 17 oogst 1870 te Kortrijk geboren, volgde E. H. De Wilde op en werd in november 1911 tot onderpastoor te Anzegem benoemd.
- 1911 E. H. Achiel Rotsaert, op 3 oogst 1877 te Molendorp geboren, was hulppriester van E. H. Leo Van Meenen, pastoor te Hoeke, en volgde E. H. F. Kint op.

B I J L A G E III. - Priesters geboren te Westkapelle.
 =====

Het ware te verwonderen moest er vroeger niet nu en dan een Westkapellenaar tot het Heilig Priesterdom opgeklommen zijn. Doch bij onze opzoekingen lukte het ons niet er een uit de 18e eeuw of vroeger aan te treffen.

E. H. Lodewijk Antoon Meysman, zoon van Antoon en Joanna Vankersschaver, ten jare 1821 geboren, onderpastoor van Alveringem, stierf te Westkapelle op 27 mei 1857.

E. Pater Vitalis, der Capucienenorde, Camiel Joseph Dewispelaere, zoon van Jan en Amelie Knockaert, op 4de september 1874 te Westkapelle geboren, plechtig geprofest in de Capucienenorde, de 17e sept. 1895, priester op 21 nov. 1897, zendeling in de Missie van Pundjab (Engels-Indië)

E. Pater Oscar van Besien, der Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria, te Scheut, zoon van Leopold en Elodie Ketele, geboren op 27 mei 1876, priester gewijd te Scheut in juli 1903, zendeling ter missie van Umengi, in Kongo.

E. Pater Cajetanus der Capucienenorde, Leopold Hongenaert, op 28 juni 1878 geboren, priester gewijd op 6 juni 1908, als missionaris naar Pundjab in Indië vertrouwen de 12 okt. 1903, er te Amrissar, de 1 juli 1914, haastig overleden. Voor zijn zieleliefenis werd in de kerk van Westkapelle op 8 sept. 1914 een plechtige lijkdienst gecelebreerd.

E. Pater Berthold. Gabriël Missiaen, zoon van Emiel en Justina Stevens, geboren de 28 december 1884, priester gewijd te Edingen, op 24 oogst 1908. Doctor in Sociale Wetenschappen der Hogeschool van Leuven. Tijdens de oorlog leraar aan de Belgische Hogeschool te Amersfoort.

E. Pater Emilius, Firmin Missiaen, broeder van voorgaande, op 16 februari 1886 geboren, op 1 juni 1912 tot het H. Priesterdom verheven.

E. Pater Joannes Evangelist. Achiel Missiaen, broeder van voorgaanden, op 4 nov. 1888 geboren, op 17 mei 1913 met de priesterlijke waardigheid bekleed, leerling in Godgeleerdheid ter Hogeschool van Leuven, vergezelde zijn leermeesters naar Oxford op 15 okt. 1914, overleed in de Heer in het ziekenhuis van Nordrach-upon-Mendip de 18 april 1916, en werd op het kerkhof van Clifton ter aarde besteld.

E. Pater Armand, Raymond Missiaen, broeder van voorgaanden, geboren de 29 oktober 1897, te Izegem op 1 oogst 1919 plechtig geprofest. Die vier broeders traden in de Capucienenorde.

- Hier moet nog eens op gewezen worden dat Z. E. H. J. Opedrinck zijn werk eindigde in 1919. Sedertdien hebben veel jonge mannen en vrouwen van Westkapelle in het kloosterleven en het priesterschap hun hogere roeping gevonden.

=====

=	Alle rechten voorbehouden	=
=	Gemeentebestuur Westkapelle	=
=		=

=====